

Alka DOMIĆ-KUNIĆ

GENTIJE - MEĐUNARODNI ODNOSI IZMEĐU ILIRIJE,
RIMA I MAKEDONIJE UOČI I ZA VRIJEME TREĆEG
MAKEDONSKOG I TREĆEG ILIRSKOG RATA

UDK 930.2 (497.18) »65« »02«

Izvorni znanstveni rad

Antička povijest

Oeuvre scientifique originale

Histoire ancienne

Primljeno: 1994.02.20

Reçu:

Alka Domić-Kunić

HR-41000 Zagreb, Hrvatska,

Zavod za povijesne i

društvene znanosti Hrvatske

akademije znanosti i umjetnosti,

Odsjek za arheologiju,

Ante Kovačića 5

Autorica se bavi problemom Gentija, usmjerivši svoju pozornost na određeni kut gledanja: promatranje razvoja odnosa između Gentija i Rima s jedne, i Gentija i Perzeja s druge strane. Dokazuje da je Gentije od rimskog prijatelja i saveznika na kraju postao rimskim neprijateljem, na što ga je potakla njegova vlastita ekspanzionistička politika. Smatra da promjenu stava prema Rimu valja tražiti u činu Gentijevog (dosad nedokazanog) osvajanja Ise. Savez s Perzejem, ostvaren 169/168. pr. Kr., trebao je, po autoričinom mišljenju, pripomoći Gentiju da ostvari svoju politiku širenja kraljevstva ka sjeverozapadu i jugoistoku.

O Gentiju se vrlo malo zna. Jedan od razloga nedostatka raznovrsnih podataka o njemu vjerojatno je taj, što se rat protiv tog ilirskog dinasta u Rimu smatrao sporednim, manje važnim, i nešto kao dodatkom ratu koji se istovremeno vodio protiv makedonskog kralja Perzeja (LIV. 45.7,2 i 45.39,3). Izgleda da zbivanja u Iliriji općenito nisu bila

posebno zanimljiva tema za čitaoce u Grčkoj i Rimu, i da je ona uvijek bila marginalna, spominjana samo uzgredno uz zbivanja u Makedoniji (PAPAZOGLU 1967 a: 137, 138). Antički izvori¹ daju samo nekoliko podataka o prilikama u Gentijevom dijelu Ilirije uoči i za vrijeme trećeg makedonskog rata, te o Gentijevom porazu u ratu s Rimom, a ima i manjih digresija o kraljevu karakteru i odnosu prema rođacima, podanicima, Rimu i Perzeju. Najviše podataka očuvano je kod Polibija, koji je glavni izvor za zbivanja na Balkanu u doba rimske ekspanzije u te krajeve (28.8, 28.9, 29.3, 29.4, 29.11), i kod puno opširnijeg Livija (40.42, 42.26, 42.29, 42.37, 42.45, 42.48, 43.9, 43.18, 43.19, 43.20, 43.23, 44.23, 44.27, 44.30, 44.31, 44.32, 44.35, 44.46, 45.3, 45.7, 45.16, 45.18, 45.26, 45.35, 45.39, 45.43). Livije je često samo prepričao Polibijeve podatke, a pojedine je pak preuzeo, kako i sam ponegdje kaže, od rimskih analista. Polibijevi podaci kod Livija, nažalost ponegdje vrlo fragmentarni, smatraju se prilično pouzdanima, ali analistički su često na granici izmišljenih priča.

Nekolicina drugih antičkih autora prepričala je i veoma skratila dijelove Polibijevog ili Livijevog teksta.² Zahvaljujući tim kompilacijama mogu se ispuniti neke lakune kod Polibija ili Livija. Od autora koji su pisali grčkim tu valja spomenuti Ateneja (*Deipnosophistae*, 10.440a, 14.615a), Apijana (*Illyrica*, 9; *Macedonica*, 18.1), Plutarha (Aemilius Paullus, 9 i 13) i kasnije pisce Diodora sa Sicilije (30.9, 31.8), Kasija Diona (fragment 66), Zonarua (9.22, 9.24) i Elijana (*Historia Romana*, 2.41). Piscu latinskog govornog kruga vjerojatno su se, neovisno o podacima kod Livija i, možda, izravno Polibija, služili i podacima rimskih analista. Spomenut ću Valerija Maksima (3.3,2), Flora (1.29), Veleja Paterkula (1.9) i kasnije autore Eutropija (4.6-8) i Orozija (4.20).³ Svi su oni prvenstveno pisali povijest Makedonije ili Rima, i događaje u Iliriji spomenuli su samo usput.

Evo sustavnog pregleda očuvanih literarnih izvora o Gentiju: (tablica)

Osim kod antičkih pisaca, čiji iskaz ne mora biti uvijek i istinit (nepristran), Gentije se spominje i u drugim antičkim izvorima: epigrafičkim i numizmatičkim. Oni su objektivni i mjerodavan odraz svoga vremena, iako ne daju obilje podataka kao što to čine literarni izvori.

Epigrafički izvori dvaput spominju Gentija. Radi se o dvije inačice trijumfalnih fasta. Oba puta spomenut je u vezi s trijumfom pretora Lucija Anicija Gala nad Ilirima, 23. veljače 167. pr. Kr., na blagdan *Quirinalia* (RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1989: 18). Izvorna, službena inačica su *Fasti triumphales Capitolini*: u 586. godinu od osnutka Rima (167. pr. Kr.) datirana su tri trijumfa: konzula Lucija Emilija Paula i pretora Gneja Oktavija nad Makedoncima i Perzejem, te propretora Lucija Anicija Gala nad Ilirima i Gentijem. Za ovog posljednjeg čita se: *[L(ucius) ANI] CIUS L(ucii) F(ilius) M(arci) N(epos) GALLUS PRO PR(aetore) DE REGE [GEN] FIO (sic!) ET ILLURIE [is] QUIRINALIBUS A(nno) DXXXCVI*. Druga inačica očuvana je u *Fasti triumphales Urbisalvienses*, lokalnim fastima grada Salvija u Picenu. Od tih je fasta očuvan samo jedan ulomak, i to, srećom po nas, onaj koji je zabilježio trijumfe održane između 175. i 158. godine prije Krista. Za godinu 167. pr. Kr. čita se: *L(ucius) ANICIUS GALLUS PRO PR(aetore) DE REGE GENTIO ET HILUR(iis) QUIRIN(alibus)*.

	LYTBE	POJEBJE	ATRENSI	AFRIANI	PAITABE	DODOR	KASBE DIGN	ZONADA	ELIJAN	VELEJ PATERKUL	FLOR	VALEMBE MAKSIUM	ENTROPIE	CRIZUE	PLAUBE STABE	DIGS KORD.
OPTIŽE PRONTI GENTIA PRED SENATORA	40.62 42.26															
ROKSO POSLANSTVO ZA CENOVU SAVAZA	42.37 42.45											3.3.2				
GENTIE NEPTALIAN, ALI SORNIIV	42.29 42.48 43.9 43.18															
PEKZEI NA OTVARA GENTIA NA SAVEZ	43.19 43.20 43.23	28.8 29.9 29.3			Asm. Paul. 9	30.9										
SAVEZ EMENBU GENTIA I PEKZEA	44.23	29.3 29.4		Ilyr. 9 Mec. 18.1									4.6	4.20		
POSLANSTVO GENTIA I PEKZEA NA ROKU	44.23 44.29	29.11														
GENTIE POČINEBAT PROTIV RUMA	44.27	29.4		Ilyr. 9 Mec. 18.1	Asm. Paul. 13											
PEKZEI PESTABEO GENTIA ZA NYTAC	44.27				Asm. Paul. 13		Fig. 66	9.22								
BAT ZEBEU RUMA I GENTIA	44.30			Ilyr. 9							1.29		4.6			
ANSCHE OPSIDA SIKODRU	44.31			Ilyr. 9				9.24								
GENTIE SE PREDALR, UBIČENUS ORTELJI	44.31 44.32	(30.22)	14.51.5a										4.6			
TRUDUPALD GENTIEBA	45.43			Ilyr. 9	Asm. Paul. 13					1.9			4.8			
GENTIEVI KANATER	44.30	(29.13)	10.440a						2.41							
GENTIEVA CRITELI	44.30															
ELIKA GENTIANA															25.34	331

Kralj Gentije kovao je svoj novac u Lisu i Skodri. On je jedan od rijetkih ilirskih dinasta koji su izdali vlastite, vladarske emisije novca (RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1964: 90).⁴ Gentijeve emisije novca iz Lisa i Skodre pripadaju drugoj fazi emisija tih gradova. Izvorno ilirski, Lis i Skodra su neko vrijeme (okvirno od 211. do 197. pr. Kr.) bili pod makedonskim suverenitetom i u to doba su kovali novac pod izravnim makedonskim utjecajem (to je prva, takozvana autonomna faza emisija tih gradova). Primjerci Gentijeva novca malobrojni su (ukupno četrdesetak komada), nađeni su većinom u Lješu, Skadru i Gostilju kod Skadarskog jezera. U ranijim emisijama svog novca, Gentije je zadržao ranije, makedonske simbole (primjerice, makedonski štit). Uzrok tom postupku mogao je biti sasvim praktičan stav mladoga dinasta da zbog prosperiteta gradova valja održati već uhodane emisije prethodnih suverena (BASLER 1969: 10). Te ranije Gentijeve emisije tako su tipološki bliže emisijama gradova nego vladara, samo što se u reversu javlja kraljevo ime s titulom (RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1965: 79). Kasnije Gentijeve emisije (s portretom mladolikog muškarca u aversu i ilirskim brodom u reversu) razlikuju se od njih i vjerojatno su odraz kraljeve čvršće vlasti nad Skodrom i Lisom, tradicionalno autonomnim ilirskim gradovima koji su nakon mira u Tempe došli pod izravnu Pleuratovu vlast i (opet) bili uklopljeni u sastav ilirske države. U arheološkoj literaturi vodile su se rasprave o tome da li Gentijeve emisije novca s izrazito makedonskim utjecajem pripadaju njegovoj najranijoj emisiji, nakon što su Lis i Skodra bili oslobođeni makedonskog suvereniteta (u tom bi slučaju najranija Gentijeva emisija bila još pod utjecajem makedonske emisije ili, bolje reći, Gentije je rabio ranije, uhodane serije novca) (EVANS 1880, BASLER 1969: 10, RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1966-1967: 305-306) ili pripadaju vremenu nakon što je sklopio savez s Perzejem (MAY 1946: 49, 50). Priklanjam se prvome mišljenju, jer mi se čini nevjerojatnim da bi kralj stigao iskovati čitavu emisiju novca u vrlo kratkom roku od samo četiri do pet mjeseci, koliko je prošlo od sklapanja saveza s Perzejem (zima 169/168. pr. Kr.) do propasti ilirske države (rano ljeto 168. pr. Kr.).

Tipičan novčić Gentijevih kovnica na aversu ima glavu mladolikog golobradog muškarca u profilu, s kausijom na glavi i, ponegdje, torkvesom oko vrata. Na reversu je u pravilu ilirska lađa i uz nju legenda na grčkom: *BASILEOS GENTHIU*. Postoje različita mišljenja o tome tko je stvarno prikazan na aversu Gentijeva novca. Ista (ili vrlo slična) mladolika glava u profilu, s kausijom na glavi, javlja se i na novcima s legendama *LISSITAN*, *LABIATAN* i *DAORSON*, koje više nije kovao Gentije. Te se emisije datiraju u doba nakon kraljeva poraza (nakon 168. pr. Kr.) i pripisuju pojedinim zajednicama unutar njegova kraljevstva, koje su se tom prilikom osamostalile i počele svoj autonomni život. Identifikacija portreta mladića prikazanog na Gentijevu novcu problematična je (ukoliko je ikonografija ista kao i na lisoskom, labeatskom i daorskom novcu), jer je očigledno da emisije Lisa, Labeata i Daorsa ne predstavljaju bivšeg, svrgnutog vladara. Primijetila sam, osim toga, da nijedna emisija koju je izdao neki ilirski dinast prije Gentija, ne prikazuje dotičnog dinasta: mislim tu na novce Jonija, Mitila i Monunija. U slučaju Jonijeva novca, prikazan je mjesni heros ili neko božanstvo (RENDIĆ-MIOČEVIĆ

1970 b: 363-365). Kausija je tipičan dio nošnje u područjima sjeveroistočno od Grčke (Makedonija, Ilirija, sve do venetsko-histarske oblasti) i u pravilu se stavljala na glavu mjesnim legendarnim osobama (CEKA 1976: 145). Mladić s kausijom na glavi, s Gentijeva novca, možda je također neki mjesni heros ili božanstvo (CEKA 1976: 145, RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1985: 45), iako se ne smije odbaciti ni pretpostavka da je to ipak Gentijev portret, tim više što Polibije Gentija naziva mladićem (POL. 29.4,1).

Gentije je, uz Jonija, jedini ilirski vladar kojega su istodobno spomenuli literarni, epigrafički i numizmatički izvori. Iako se o njemu vrlo malo zna, o drugim se ilirskim dinastima, shodno tome, zna još manje.

I nekolicina modernih autora pozabavila se problemom Gentija, no većinom je samo prepričala dijelove ili čitavu priču, dobro poznatu od Polibija i Livija (WILKES 1969, MAY 1946, HAMMOND _ WALBANK 1988, MELONI 1953, NOVAK 1952). Neki su se, pak, na Gentija osvrnuli tek usput, raspravljajući o drugim temama (STIPČEVIĆ 1974, PAPAZOGLU 1967 a, GRUEN 1984, DELL 1977, CABANES 1988). Dio autora bavio se prvenstveno temom ilirskog novca (WILKES 1969, ISLAMI 1972 a, MAY 1946, HAMMOND - WALBANK 1988, osobito BRUNŠMID 1858, RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1964, 1965, 1966-1967, 1969, 1970 a, 1972-1973, 1976, 1985, 1989, EVANS 1880, MAROVIĆ 1976). Tu su i dva pregleda antičkih izvora o kralju Gentiju (STÄHELIN 1910, MAYER 1957).

Cilj ovoga rada je usklađivanje očuvanih podataka, osobito onih kod Polibija i Livija, dva najpotpunija i najvrednija izvora, i promatranje događaja u Iliriji sedamdesetih i šezdesetih godina 2. stoljeća prije Krista iz određenog kuta: kako se razvijao odnos između Gentija i Rima te između Gentija i Perzeja, prije i poslije sklapanja saveza između ta dva kralja. Smatram, naime, da se Gentijev stav prema Perzeju s jedne, i prema Rimu s druge strane, promijenio upravo nekako između 170. i 169. godine pr. Kr. i da je sklapanje ilirsko-makedonskog saveza (zimi 169/168. pr. Kr.) bilo izravna posljedica Gentijeva promijenjenog odnosa prema Rimu.

Prvo ću analizirati odnose između Gentija i Rima, u godinama od stupanja Gentija na prijestolje (oko 181. pr. Kr.) pa do Perzejeva vrbovanja za savez (169/168. pr. Kr.).

Gentije je bio sin i nasljednik kralja Pleurata, lojalnog rimskog prijatelja i saveznika kojeg je Rim zauzvrat bio uzdigao do najmoćnijeg među dinastima u Iliriji, iako je pergamski kralj Eumen tvrdio da ovaj skoro ničim nije zaslužio tu čast.⁵ Gentijev djed Skerdilaida bio je, doduše, ranije saveznikom makedonskog kralja Filipa V., ali je 217. pr. Kr. raskinuo taj savez i okrenuo se Rimu.⁶ Iako je Skerdilaida povrijedio mirovni ugovor s Rimom iz 228. pr. Kr. i prešao lisoske vode s 50 naoružanih brodova, i iako je neko vrijeme bio na Filipovoj strani (POL. 4.29,1-3), Rim mu to kasnije nije uzimao za zlo, ne iz osobite naklonosti prema njemu nego iz nezainteresiranosti za Iliriju i njene dinaste (GRUEN 1984: 78, 371, 373). Izgleda da općenito događaji u Iliriji početkom 2. stoljeća pr. Kr. Rimljanima nisu bili osobito zanimljivi i važni (GRUEN 1984: 419, DELL

1977: 306, PAPAZOGLU 1967 a: 137, 138), i da otuda potječe kronična nezainteresiranost za ilirske dinaste, a tako i nedostatak podataka o njima.⁷

Ilirska kraljevska kuća mogla se, dakle, pohvaliti dugogodišnjim savezom s Rimom, iako se nisu mogla prešutjeti ni slavna djela Skerdilaidinog brata Agrona, neprijatelja Rima, koji je bio proširio granice ilirske kraljevine i učinio je vrlo moćnom, nauštrb manjih plemena uz istočnu obalu Jadrana i u njenom zaleđu, pa čak i nauštrb nekih grčkih kolonija u tim krajevima.⁸ Zna se da se Agronov otac zvao Pleurat, ali obiteljske veze koje sežu dalje u prošlost ne mogu se sa sigurnošću odrediti.⁹ Ipak, i to je dovoljno da se ustvrdi da je Gentije, kojega često zovu posljednjim ilirskim kraljem, potjecao od vrlo sposobnih dinasta koji su, svojom ili tuđom (ovo se tiče Eumenove optužbe) zaslugom, stvorili vrlo moćnu državu koja se od Skerdilaidinog doba nalazila pod okriljem prijateljstva i savezništva s Rimom.

U času Gentijeva stupanja na vlast¹⁰ ilirska se kraljevina protezala od doline Neretve na sjeveru, duž jadranske obale do doline Mati na jugu. Na istoku je graničila s kraljevinom Dardanijom, a jugoistočno se nalazila neovisna tampon-zona prema Makedoniji, u kojoj su živjeli rimski prijatelji i saveznici (DELL 1977: 307): to su gradovi Basanija, Bilida, Amantija, Apolonija, Dirahij i Orik i plemena Atintani i Partini. Barem neki od njih dali su pretoru Luciju Aniciju Galu svoje čete za rat protiv Gentija (LIV. 44.30,13). Ondje su živjeli i Penesti, nenaklonjeni Makedoncima. Njihove je gradove Perzej osvojio u kampanji zimi 170/169. pr. Kr. (LIV. 43.18 i 43.19). Zahvaljujući Liviju, koji je opisao podjelu i uređenje pokorene Gentijeve kraljevine (LIV. 45.26,13-15), mogu se rekonstruirati svi njeni bivši glavni dijelovi. Područje Gentijeve vlasti obuhvaćalo je na sjeveru Boku Kotorsku i Crnogorsko primorje. Livije je spomenuo nekoliko gradova u tome kraju: Akruvij, Risinij i Olcinij. Ostale gradove izostavio je možda zato što je morao spomenuti da su stanovnici ova tri grada svojevrijedno napustili Gentija i da stoga odsad uživaju imunitet. Stanovnici ostalih gradova u tom području to vjerojatno nisu učinili, pa ih je Livije prešutio. U tom sjevernom dijelu Gentijeva kraljevstva živjeli su Daorsi (uz ušće Neretve, uz njenu lijevu obalu) i druga manja plemena u zaleđu, te Ardijejci i Plereji (uz obalu, južno od Neretve do u Boku Kotorsku). Manja plemena u zaleđu obale spomenuo je Plinije Stariji u okviru sudskog konventa Narone: "*Ozuaei, Partheni, Hemasini, Arthitae, Armistae, Cavi*" (PLIN. ST., Nat. hist. 3.143). Sva ta plemena, osim Partena, živjela su južno od hercegovačkih i crnogorskih planina i možda su se kasnije stopila s Deramistima (WILKES 1969: 165). Parteni su živjeli u okolici Dirahija i nisu bili u sastavu Gentijeve kraljevine (APIJAN, *Bell. civ.*, 5,75, DION KASIJE 41.49,2). Delmati, moćno i ratoborno pleme koje je živjelo s desne obale Neretve, su se odmah u početku Gentijeve vladavine otcijepili od njegove države, napali svoje susjede i nametnuli im porez (POL. 32.9,4). Napadnuti delmatski susjedi bili su Daorsi, pleme u sastavu ilirske kraljevine. Oni su kasnije svojevrijedno napustili Gentijeva brata i vojskovođu Karavantija i zato dobili neke povlastice od Rima (LIV. 45.26,14; ZANINOVIĆ 1966: 28).

Središnji dio Gentijeve kraljevine bilo je područje oko Skadarskog jezera, gdje su živjeli Labeati. Ondje su bila i dva važna kraljeva uporišta, Skodra (ujedno i prijestolnica, LIV. 44.31,2) i Meteon. Najjužniji dio države sezao je do nešto ispod Lisa, a u unutrašnjosti do Lihnidskog (Ohridskog) jezera. Južno od Skadarskog jezera stanovali su takozvani *Illyrii proprie dicti* čiji su jedan dio bili Taulanti; zatim Dasareti (oko Ohridskog jezera: LIV. 43.9,7) i možda Selepitani (također u tom području).

Gentijeva mornarica morala je imati uporišta i na otocima. U tu su svrhu najpovoljniji položaj imali Faros i Isa, na kojima su, doduše, bile grčke naseobine, ali koji su vjerojatno ulazili u sferu Gentijeva suvereniteta izvan stalnih granica njegova kraljevstva. N. Hammond i F. Walbank (1988: 607) smatraju da je Gentije sigurno imao uporište na Isi, a možda i na Farosu (za Faros: ZANINOVIĆ, 1966: 72-75, 1988: 38-39). Smatram da je Gentije sigurno imao uporište na Farosu. Smještaj njegove mornarice ondje čini mi se tim vjerojatnijim, ako se prisjetimo da je u vrijeme Agrona i Teute Faros došao pod ilirsku vlast, a Isa se krajnjim naporima tome odupirala. Nakon rata s Demetrijem Faroskim (219. pr. Kr.) Rim je, doduše, Farosu dao neovisnost, ali je grad bio toliko oslabljen (bedemi su mu bili porušeni) da sumnjam da je mogao odoljeti moćnom jugoistočnom susjedu - Gentijevoj državi. Osim toga, iako Polibije i Livije to nigdje izričito ne navode, iz Livijeva prikaza podjele osvojenih Gentijevih područja (45.26.11-15) može se zaključiti da je i Isa u neko doba došla pod izravnu Gentijevu vlast. O tome nešto kasnije.

Unutar Gentijeva kraljevstva bila je Korčula, a vjerojatno i Brač. Brač je ranije bio u sastavu Agronove kraljevine (ZANINOVIĆ 1966: 75). Gentije ga je možda izgubio nakon što su se Delmati otcijepili od njegove države.

Apijan kaže da je Gentije kontrolirao više od 70 gradova (polisa) (*Illyr. 9: hebdomékonta d' autoú póleis*). Livije je nešto precizniji i razlikuje *urbes* (gradove), *oppida* (utvrđena naselja, gradine), *arces* (tvrđave) i *castella* (manje tvrđave) (44.32.3, 45.26.12).

Gentijeva država bila je uređena kao savez plemena koja su ulazila u sferu kraljeva suvereniteta (tako je, uostalom, bila uređena već i Agronova kraljevina). Ilirska država bila je sklop gradova i većih ili manjih plemenskih zajednica, živo tijelo koje se mijenjalo. Neki gradovi i zajednice samo su privremeno znale biti u sklopu države (PAPAZOGLU 1967 b: 19). Gentije je svoju državu pretvorio u naprednu, neovisnu kraljevinu helenističkog tipa (CEKA 1976: 144). Vlast je bila usredotočena u rukama nasljednih dinasta; vladar je imao vojsku i ubirao porez, dvaput veći od kasnijeg rimskog poreza (LIV. 45.26,14, PAPAZOGLU 1967 b: 19). Činjenica da je Gentije kovao i svoj novac, i to u najmanje dva grada (Skodri i Lisu), a da njegovi prethodnici Pleurat i Skerdilaida vjerojatno nisu izdavali svoje emisije, pokazuje da je Gentije državu učvrstio, svakako na temelju zasluga i uspjeha svojih prethodnika, ali i zahvaljujući vlastitim sposobnostima. Da je Gentijeva država bila bogata svjedoči i Livije, koji kaže da su Rimljani, između ostalog ratnog plijena, Gentiju uzeli i 120.000 komada ilirskog srebrnog novca i izvjesnu količinu srebrnog novca Dirahija i Apolonije (LIV. 45.43.8).

Prvaci (*dynástai*) niza većih i manjih plemena u sastavu Gentijeve kraljevine znali su se međusobno sukobljavati u interesima, svojatati dijelove susjednih područja i tako unositi nemir u državu (GRUEN 1984: 420, HAMMOND 1966 a: 14, WILKES 1969: 340). Plemenski prvaci imali su vlast nad gradovima unutar svojeg užeg plemenskog područja, iako su inače u svemu bili podložni središnjoj kraljevskoj vlasti. O ustrojstvu ilirske države pisali su J. Wilkes (1969: 163, 189) i F. Papazoglu (1967 b: 19, 10). Jedan takav mjesni ilirski dinast u Gentijevo doba bio je i Artetaur, rimski saveznik kojega spominju Livije (42.13,6, 42.40,5) i Apijan (*Mac.* 11). Već je Skerdilaida imao problema s "gradskim prvacima" (*polidynástai*, POL. 5.4,3). Gentije se, osim toga, bojao i za krunu: pogubio je brata Pleurata zbog straha da će ovaj, ako se oženi dardanskom princezom, pridobiti Dardance i preuzeti vlast (LIV. 44.30,2-4, POL. 29.13,2 kod ATENEJA 10.440a). Nakon toga čina Gentije se sam oženio tom princezom, kćerkom dardanskog kralja Monunija (LIV. 44.30,2-4).¹¹ Osim svoga brata, Gentije je pogubio i dva prijatelja, Etrita i Epikada, 'da bi što sigurnije vladao' (LIV. 44.30,3). Jedan se Pleurat, možda član kraljevske obitelji, spominje i kao prognanik na Perzejevu dvoru (POL. 28.8,1, 28.8,8-9, LIV. 43.19,13, 44.11,7; WALBANK 1979: 337). Gentijev polubrat Karavantije bio je pošteđen u tim čistkama, jer ga kralj nije smatrao opasnom prijetnjom po vlast, budući da nije bio Pleuratov sin i zakoniti nasljednik prijestolja (LIV. 44.30,3). Gentije nije bio blaži ni prema podanicima - Livije pripovijeda kako je loše s njima postupao jer je po prirodi bio goropadan, a u pijanstvu (volio je, naime, piti) ta je crta još više dolazila do izražaja (LIV. 44.30). Čitava slika Gentijeva karaktera preuzeta je od Polibija (izgubljena 29.13). Polibijev izgubljeni tekst prenijeli su Atenej (10.440a) i Elijan (2.41). Osim kod autora navedenih u tablici, Gentijev se značaj može ocrtati u postupcima opisanim kod Plutarha (*Aem. Paul.* 13), Livija (42.29,11, 44.31,9-14), Apijana (*Illyr.* 9) i Zonare (9.24). Tradicija, koju objavljuje Polibije, a preko njega Livije i ostali autori, nije bila naklonjena Gentiju: prikazivala ga je kao čovjeka nemogućeg karaktera i kao notornog pijanca, te kao poniznog ulizicu u činu predaje pretoru. Gentijev nezgodan i prevrtljiv značaj stoji u kontrastu s lojalnošću i pouzdanošću njegova oca Pleurata - barem se dobiva takav dojam pri čitanju antičkih izvora. Savez s Pleuratom Rimljani su znali uspoređivati sa savezom s odanim numidskim kraljem Masinisom, što je doista bio kompliment (POL. 21.11,7).

Dobri odnosi s Rimom naizgled su se iznenada promijenili s Gentijevim stupanjem na vlast. Iako su otac i djed njegovali prijateljstvo i savezništvo s rimskim narodom, on kao da za to nije mario. Prva optužba protiv Gentija upućena je u senat 180. pr. Kr., nekako na samom početku njegove vladavine. Livije spominje gusarsku djelatnost u vodama Jadrana koju je propretor Lucije Duronije pripisao Gentijevim podanicima (40.42,1-5). Iako je Duronije 'bez oklijevanja bacio odgovornost' na Gentija, ipak nema dokaza da je on doista bio kriv.¹² Naime, duž istočne obale Jadrana, izvan granica ilirske kraljevine, živjela su i druga plemena s dugom gusarskom tradicijom (Liburni i Histri), koja su također mogla uzrokovati neprilike na moru, na koje se potužio Duronije. Smatram da se krivica za gusarenje može pripisati Histrima, koji su u to doba doista

stvarali neprilike u sjevernom Jadranu, tim više što o gusarenju Gentijevih podanika, usprkos Liviju (40.42,1-5, 42.26,2-7), nema nikakvih pouzdanih vijesti. Sukoba između Histra i Rimljana bilo je već u doba ratova s Galima (druga polovica 3. stoljeća pr. Kr.). Prema Apijanuu, Demetrije Faroski je nagovorio Histre, iskusne pomorce i gusare, da napadaju i pljačkaju rimske brodove. Dovršivši rat s Galima, Rimljani su zato 221. pr. Kr. napali Histre. Od tada pa dalje Histri su predstavljali stalnu opasnost po sigurnost plovidbe sjevernim Jadranom, ne samo duž istočne nego i duž zapadne njegove obale. Krajem osamdesetih godina 2. stoljeća pr. Kr. Histri su se digli na oružje nastojeći osujetiti osnivanje kolonije Akvileje koja bi ih držala na oku i sprečavala njihove gusarske akcije. Stoga je pretor Lucije Duronije 181. pr. Kr. dobio zadatak da brani zapadnu obalu Jadrana od gusara, to jest od Histra: '*Lucio Duronio Apulia, et Histri adiecti quod Tarentini Brundisinique nuntiabant maritimos agros infestos transmarinarum navium latrocinii esse*' (LIV. 40.18,3-4). Godine 178. pr. Kr. oba *duumviri navales* bila su poslana u sjeverni Jadran protiv 'ilirske mornarice' (LIV. 41.1,3: *adversus Illyriorum classem creati duumviri navales erant*). Iako je i ovoga puta bio skršen otpor Histra, oni se već 171/170. pr. Kr. opet spominju kao *infesta gens*.¹³

Livije kaže kako je Duronije Gentiju poslao poslanike da ulože protest protiv gusarenja, ali oni 'nisu imali prilike susresti se s kraljem' (LIV. 40.42,2). Saznavši za te optužbe, Gentije je odmah uputio svoje poslanstvo u Rim da izgadi nesporazum i zamoli senat 'da ne vjeruje izmišljenim njegovim zločinima koje su dojavili neprijatelji' (LIV. 40.42,4). Ti neprijatelji mogli bi biti Isejci (usp. i NOVAK 1952: 35-36). Kod Livija se nalazi vijest (odnosi se na 172. pr. Kr.) da su Isejci optužili Gentija za šurovanje protiv Rima (LIV. 42.26,2). Isejci su, čini mi se, imali dovoljno razloga da pokušaju ocrniti Gentija u očima Rimljana, jer je Gentije vrlo vjerojatno bio nastavio politiku Agrona i Teute i u neko doba uspio zauzeti Isu.

Vratimo se na događaje u senatu, pred kojim Gentijevi poslanici opravdavaju svoga kralja. Duronije, koji je prisustvovao audijenciji ilirskih poslanika, na njihove je riječi nadodao kako su mnoge nepravde bile nanešene rimskim građanima i saveznicima u Gentijevu kraljevstvu i 'da je javljeno da su rimski građani zadržani na Korkiri (Korčuli)' (LIV. 40.42,4). Odluka senata glasila je: neka se spomenuti građani dovedu s Korkire i neka pretor u Rimu istraži slučaj; tek nakon toga će senat zauzeti stav. O daljnjem tijeku događaja nema više vijesti. Izgleda da je senat nakon istrage ustanovio da Gentije ipak nije bio kriv, jer čak i Livije, izrazito nenaklonjen Gentiju, misli da je ovaj kasnije postao samo sumnjiv (LIV. 42.26,2). Smatram da su Isejci, kojima je već tada moglo biti stalo da kompromitiraju Gentija, koji je predstavljao stvarnu opasnost po isejsku neovisnost, namjerno krivo obavijestili Duronija i krivicu Histra svalili na Gentija.

Za nove incidente u odnosu s Gentijem čuje se opet tek u proljeće ili rano ljeto 172. pr. Kr. Tada su poslanici iz Ise javili da su kraljevi gusari opustošili isejska polja, da 'makedonski i ilirski kralj žive u slozi i zajedno planiraju i pripremaju rat protiv Rimljana'¹⁴ i da su ilirski špijuni poslani u Rim pod izlikom poslanstva, da saznaju što

se događa (LIV. 42.26,2-7). Ne zna se da li su se ta isejska opustošena polja nalazila na samom otoku Visu ili u području isejskih kopnenih naseobina Tragurija i Epetija. Oko isejskih naseobina na kopnu živjeli su Delmati koji su se bili pobunili i odvojili od Gentijeve kraljevine na samom početku njegove vladavine (POL. 32.9,4) (CABANES 1988: 312 smatra, naprotiv, da se Delmati nisu odmah otcijepili). Dvije su mogućnosti identifikacije počinitelja napada na isejski teritorij: to su mogli biti Delmati za koje se zna da su pustošili područja isejskih kolonija na svome dijelu obale (POL. 32.9,1-2), ali i Gentije u čijem se mogućem napadu možda može prepoznati početak osvajanja Ise. Isa je, naime, bila zakleti neprijatelj ilirske države još od vremena Agrona i Teute. Gentijevi interesi vjerojatno su također bili okrenuti k osvajanju tog strateški važnog otoka. Ako je doista Gentije bio taj koji je napao isejsko područje, to bi, dakle, mogao biti znak da je napao dotad neovisnu Isu kako bi je učinio jednim od uporišta za svoju mornaricu. Ukoliko su autori optužbi protiv Gentija već 180. pr. Kr. bili Isejci, Gentije je možda već tada poduzeo konkretne korake da osvoji njihov otok, a Isejci su se optužbom nastojali zaštititi i navesti Rim da se pozabavi Gentijem i tako od njih otkloni opasnost. Što se tiče druge optužbe Isejaca, da Gentije surađuje s Perzejem, ona je sasvim lažna. Perzej i Gentije tada još nisu imali nikakvih međusobnih dodira. Perzej je tek zimi 170/169. pr. Kr. krenuo u akciju pridobivanja Gentija na savez. Rat protiv Rima već tada je bio sasvim izvjestan, ali Gentiju nije padalo na pamet da se uplete u rimsko-makedonski sukob ili da otpočne vlastiti rat već 172. pr. Kr. Ilirski poslanici, optuženi pred senatom kao Perzejevi špijuni, mogli su doista biti poslani da opravdaju svoga kralja, kako su to i sami rekli (LIV. 42.26,4).

Gentijevi su poslanici odmah bili pozvani pred senat. Slično kao i 180. pr. Kr., kralj ih je poslao da jave da su optužbe protiv njega lažne. Senat je ovoga puta reagirao nešto oštrije i odbio ih primiti zbog navodnog nepoštivanja protokola. 'Odlučeno je da se kralju pošalju tri senatora da mu jave na što su se potužili saveznici; senat smatra da ne radi pravilno onaj koji se ne suzdržava od nanošenja nepravdi rimskim saveznicima' (LIV. 42.26,6). Nema ni riječi o tome da je senat povjerovao optužbi o navodnom savezu s Perzejem - prosvjed je uputio samo zbog napadanja teritorija rimskog saveznika Ise. Da je postojao samo trun istine u optužbi o šurovanju između Gentija i Perzeja, senat bi svakako reagirao puno oštrije, s obzirom na delikatnost trenutka, kada je rat između Rima i Makedonije bio pred vratima. Rimsko poslanstvo otputovalo je u Iliriju više-manje zato da se ispuni forma i zadovolje tužitelji. Daljnji tijek događaja više se ne spominje.

U jesen 172. pr. Kr. pretor Gnej Sicinije je s vojskom isplovio iz Brundizija, preplovio Jadran i ulogorio se u okolici savezničkog grada Apolonije (LIV. 42.36,8-9), sve s namjerom da obavi pripreme za rat protiv Perzeja. Tom prilikom rimske su trupe organizirale posade u dasaretskim i ilirskim (ne Gentijevim) utvrdama. Prve su se nalazile u južnom graničnom području Gentijeva kraljevstva, a druge u neposrednom susjedstvu Gentijeve Ilirije, ali i Makedonije. Livije izričito navodi i razlog: 'jer su oni sami (tj. ljudi u tim utvrdama) tražili zaštitu, kako bi bili sigurniji od napada makedonskih

susjeda' (LIV. 42.36,9). Iako se 'Gentije, kralj Ilira, nije još sasvim odlučio kojoj da se strani prikloni, ali je učinio da bude sumnjiv i Rimljanima i činilo se da će se upravo pridružiti ovoj ili onoj strani, više po nagonu nego po razložitoj odluci' (LIV. 42.29,11), te navodne sumnje na Gentija za Livija nisu bile razlogom zauzimanja dasaretskih utvrda. Livije, naime, nije spomenuo nikakve obrambene mjere u Dasaretiji koje bi se ticale opasnosti iz Gentijeva kraljevstva, već samo one koje su se odnosile na oprez prema makedonskim trupama. S obzirom kako je lako (i rado) u drugim prilikama Livije optuživao Gentija, nije li to mogao učiniti i sada, da je samo imao ikakva razloga, i Gentijevo sumnjivo ponašanje navesti kao razlog dolaska rimskih trupa u Iliriju? Rimska vojska utaborila se na savezničkom području, između Gentijeve Ilirije i Perzejeve Makedonije, prvenstveno zato što su ondje bila povoljna uporišta za rat protiv Perzeja. Drugi vjerojatni razlog bio je sprečavanje Perzeja da zauzme ilirska područja i po mogućnosti nađe saveznike među ilirskim prvacima.

Iz Rima su istovremeno (nakon nekoliko dana, LIV. 42.37,1) na Korkiru (Krf) stigli i poslanici sa zadaćom da od saveznika diljem Balkana i susjednog azijskog kopna službeno zatraže pomoć za rat protiv Perzeja. '(Lucije) Decimije je bio poslan kralju Ilira Gentiju s nalogom da ga, ako uoči da on još ima nekog obzira prema prijateljstvu s rimskim narodom, pokuša pridobiti na djelatno sudjelovanje u ratu, u svojstvu saveznika' (LIV. 42.37,2). Decimije se 'jedini (od poslanika) vratio u Rim ne postigavši ništa, i na lošem glasu jer je osumnjičen da je od kraljeva Ilira primio čak i mito' (LIV. 42.45,8). Vrlo je čudna ta Livijeva tvrdnja, osobito što se tiče novca koji je Decimije navodno primio. Ne vidim zašto bi se optužba za potkupljivanje (koja bi se inače dobro uklopila u Livijevu sliku o Gentiju koji je postao sumnjiv Rimu) odnosila na Gentija, kad Livije izričito kaže da su to učinili kraljevi (više njih) Ilira. Ne treba zaboraviti da Gentijeva kraljevina nije bila jedina politička tvorevina u Iliriji: i druga ilirska plemena (Dardanci, Penesti) bila su politički organizirana, s plemenskim prvacima (kraljevima, ako hoćemo) na čelu. Osim toga, i plemena unutar Gentijeva kraljevstva imala su svoje prvake, koje su neupućeni stranci mogli krivo nazvati kraljevima. Postojanje ilirskih kraljeva posvjedočeno je i kod antičkih pisaca: Polibije (29.13 kod ATENEJA 10.440 a) i Livije (44.30,4) spominju kralja Monunija koji je Dardanijom vladao sedamdesetih godina 2. stoljeća pr. Kr. Penestima je u neko doba uoči rata s Perzejem možda vladao Artetaur (LIV. 42.13,6). Taj zaključak izvodim na temelju dva podatka kod Livija: prvo, u zemlji Penesta, blizu grada Oeneja, tekla je rijeka Artatus (LIV. 43.19,8), čije je ime vrlo slično imenu *Arthetaurus*. Ime *Arthetaurus* bi, prema tome, bio antroponim izveden iz hidronima, što i inače nije rijetko (primjerice: *Tiberius* od *Tiberis*). Drugo, Artetaur je bio rimski saveznik i prijatelj (LIV. 42.13,6), a Livije je to ustvrdio i za Peneste (43.21,2).

Ako je vjerovati Polibiju, Liviju i ostalim antičkim izvorima, Gentijev glavni razlog što se nije mogao odlučiti na savez s Perzejem i na pružanje usluga koje je Perzej od njega tražio, bio je nedostatak novca za rat. Čudno bi bilo smatrati da je, usprkos novčanim poteškoćama, Gentije odvojio novac i za mito (Decimijev slučaj). Ipak, Gentijevi novčani

problemi vrlo su mutna stvar: kako objasniti podrijetlo velike količine zlata, srebra i novca koje je pretor Lucije Anicije Gal oduzeo Gentiju 168. pr. Kr. (LIV. 45.43,5 i 8, prema analisti Valeriju Antijatu)?

Rašireno je mišljenje da Gentije nije mario potvrditi i očuvati očev savez i prijateljstvo s Rimom. Tako misle E. Gruen (1984: 419), P. Meloni (1953: 92) i J. May (1946: 53). Ne smije se, međutim, zaboraviti da je jedini izvor za događaje iz 181. i 180. pr. Kr. Livije, čiji su domoljubni stav prema Rimu i neprijateljski prema barbarima dobro poznati. H. Dell (1977: 314) ide i dalje, nagađajući da je razlog Gentijeve nelojalnosti prema Rimu mogao biti gubitak Dasaretije, koju je nakon rata s Filipom V. Pleurat bio dobio od Rima. Mislim da Dasaretija ne može biti razlogom Gentijeve izdaje, jer su Dasareti sami od Rima zatražili zaštitu, bojeći se neposredne prisutnosti susjeda Makedonaca i mogućeg makedonskog napada (usp. LIV. 42.36,9).

Nigdje u Livijevu tekstu nema izravne potvrde da je Gentije *de iure* bio rimski *socius et amicus*, iako smatram da je on to morao biti. Potvrdu svome mišljenju nalazim osobito u Livijevim riječima: 'Decimije je bio poslan kralju Ilira Gentiju s nalogom da ga, ako uoči da on još ima nekog obzira prema prijateljstvu (!) s rimskim narodom, pokuša pridobiti na djelatno sudjelovanje u ratu, u svojstvu saveznika (!)' (LIV. 42.37,2, kasna jesen 172. pr. Kr.) i u ovim rečenicama: 'Ispred pretora (Gaja Lukrecija) poslan je brat Marko Lukrecije s jednom kvinkveremom, sa zapovijedi da od saveznika (!), prema ugovoru, preuzme brodove i da se s brodovljem sastane kod Kefalenije (...). Ondje (kod Dirahija) je dobio deset lembe od samih Dirahijaca, dvanaest od Isejaca, pedeset i četiri od kralja Gentija (!) (...)' (LIV. 42.48,8, proljeće 171. pr. Kr.). Pedeset i četiri lembe nije malo. Pleurat, Gentijev otac i lojalni rimski saveznik, pomogao je 189. pr. Kr. Rimljanima brodovljem od šezdeset lembe (LIV. 38.7,2-3). Gentije je odvojio oko četvrtinu svoje mornarice za potrebe rimske vojske - Livije, naime, kaže da je nakon pobjede nad Gentijem Anicije zarobio i kraljevo brodovlje koje je brojalo 220 lembe (LIV. 45.43,10). Čini mi se da se Gentije nije odupirao izvršavanju svojih savezničkih dužnosti prema Rimu i da je Livijev komentar: 'pretvarajući se (pretor) da vjeruje da su oni (Gentijevi brodovi) pripremljeni u korist Rimljana' (42.48,8) dat s namjerom da se održi negativna slika o Gentiju. Tih pedeset i četiri lembe mogli bi biti konkretna posljedica Decimijeva navodno neuspjela posjeta Gentiju. Mišljenje da je Gentije protiv volje dao svoje brodove pretoru zastupaju F. Walbank (1979: 337), J. Wilkes (1969: 24), J. May (1946: 53), P. Meloni (1953: 212) i E. Gruen (1984: 420). S druge strane, N. Hammond i F. Walbank (1988: 512) misle da je Gentije to brodovlje prikupio dobrovoljno. Mora se, ipak, uzeti u obzir još jedna mogućnost: da je Gentije doista skupio svoje brodovlje u neke druge svrhe (za napad na Isu?) i da ga je zatim prepustio rimskom pretoru.

Osim svega navedenog, u prilog mojemu mišljenju da je Gentije bio punopravni rimski prijatelj i saveznik (*socius et amicus populi Romani*) ide i činjenica da su mnogi rimski građani i saveznici latinskog podrijetla živjeli u Gentijevom kraljevstvu (LIV. 40.42,5). Rim sigurno nije slao svoje sugrađane i saveznike da se nastane u zemlji koja

nema nikakvih odnosa (ili je čak neprijateljska) s maticom. E. Gruen priznaje, doduše, da je postojala službena *amicitia*, ali stalno smanjuje udjel Gentijeve suradnje s Rimom, u želji da Gentija prikaže vjerolomnikom (1984: 420).

Iako Gentije možda nije njegovao odnose s Rimom onako kako su to činili Pleurat i Skerdilaida prije njega, u izvjesnoj mjeri mu je moralo biti stalo da održi, ako ništa drugo, barem *status quo*: oba njegova poslanstva (nakon optužbi 180. i 172. pr. Kr.) žurno su bila upućena senatu, očigledno s namjerom da ga opravdaju i skinu sumnju s njegove lojalnosti. Odnos, pak, Rima prema Gentiju, sudeći prema izvorima, bio je formalan i kontakti su se ostvarivali samo kada su prilike to izričito zahtijevale. Takav se odnos mogao i očekivati u godinama uoči rata s Perzejem, kada je bilo sasvim izvjesno da će do rata doći i kada su oči sviju bile uprte u razvoj događaja u Makedoniji. Tim više se, kako sam već rekla, čini neutemeljena optužba Isejaca da se već 172. pr. Kr. Gentije okrenuo k Perzeju, jer bi Rim u tako osjetljivim prilikama reagirao odlučnije i oštrije na odmetanje svog saveznika na neprijateljsku stranu. Može se čak ustvrditi da se Rim vrlo obazrivo odnosio prema ilirskom kralju: u proljeće 172. pr. Kr., na vrlo teške optužbe o neprijateljskom djelovanju Gentija, senat je reagirao samo ukorom (LIV. 42.26,7); u jesen 172. pr. Kr. senat je vrlo uvijeno tražio od Gentija potvrdu njegovog prijateljstva (LIV. 42.37,3). Gentijeva navodna neodlučnost i sumnjivost, koja se kod Livija provlači kroz čitav slijed pripovijedanja događaja uoči trećeg makedonskog rata, dio je negativne slike o Gentiju koju Livije njeguje. Za nepokolebljivog domoljuba i preziratelja svega što nije rimsko, lakše je bilo vjerovati da su sve optužbe i ocnjivanja jednog barbarskog kralja bili istiniti, tim više što se on na kraju doista pokazao neprijateljem, prekršivši savez s Rimom. Tako se Gentije, prema Liviju, već 172. pr. Kr. 'nije još sasvim odlučio kojoj da se strani prikloni, ali se učinilo da će se upravo pridružiti ovoj ili onoj strani, više po nagonu nego po razložitoj odluci' (42.29,11). Čini mi se da je Livije povjerovao svom izvoru i uzeo isejske optužbe o navodnom Perzejevom i Gentijevom snovanju rata kao činjenicu, sklopivši tako mozaik od Gentijeva prevrtljivog i izdajničkog ponašanja, da bi u njega uklopio i njegovo konačno odmetništvo od Rima. Mišljenja modernih autora o vremenu Gentijeva odmetništva su podijeljena: s jedne strane, J. Wilkes (1969: 24) misli da je već 172. pr. Kr. Gentije bio deklarirani neprijatelj Rima, a s druge, pak, E. Gruen (1984: 92) kaže da se Rim prema njemu odnosio s najvećim obzirom, kako se zaključuje iz Livijevog pripovijedanja (42.26,6, 42.37,2) i iz nejasnog ulomka kod Valerija Maksima (3.3,2). Isti autor na drugom mjestu (1984: 420), pozivajući se na Livijev tekst (42.29,11), kaže da je Gentije već tada bio sumnjiv nekim Rimljanima zbog svoje neopreznosti i neopredijeljenosti, ali da se sigurno još nije bio povezao s Perzejem (o Gentijevom nerazboritom i neodgovornom ponašanju usp. i WILKES 1969:24).

Nakon što se Decimije krajem 172. pr. Kr. bio vratio iz Ilirije ne postigavši navodno ništa, za čitavu 171. godinu pr. Kr. nije bilo materijala protiv Gentija, osim vrlo sumnjive Livijeve aluzije da je Gentije morao protiv volje ustupiti pretoru svoje brodove, pripremljene u neku drugu svrhu. Vrlo sumnjiv ulomak Valerija Maksima (3.3,2) E. Gruen (1984: 92)

i F. Stähelin (1910: 1198) pripisali su Decimijevu poslanstvu Gentiju. Ukoliko se Valerijev ulomak točno pripisuje tom poslanstvu, Livije nije imao pravo kad je ustvrdio da se Decimije vratio od Gentija neobavljena posla.

Godine 170. pr. Kr., kada je rat protiv Perzeja već bio u tijeku, Rimljani su još uvijek samo 'sumnjali u Gentija, kralja Ilira' (LIV. 43.9,4). Perzej je tek početkom zime 170/169. pr. Kr. poduzeo prve korake u vrbovanju Gentija 'koji se već dugo koleba' (LIV. 43.18,3) na savez. Gentijevo navodno kolebanje i sumnjivost znače sigurno samo jedno: on u to doba još nije bio na strani Makedonaca.

Antički pisci ne daju podatke o stvarnom Gentijevom odnosu prema Perzeju u godinama uoči trećeg makedonskog rata. Livije, jedini očuvani izvor za to doba, nigdje ne navodi da je kontakt između dva kralja bio stvaran - postoje samo sumnje i nagađanja. Perzej je krenuo u akciju pridobivanja Gentija tek zimi 170/169. pr. Kr. (POL. 28.8,1-2, LIV. 43.18,3, 43.19,2-3, 43.19,13-14) i u tome je uspio tek godinu dana kasnije. Činjenica da su se Isejci 172. pr. Kr. bili potužili da kraljevi žive u prijateljstvu mogla je biti odraz osobnog isejskog neprijateljstva prema Gentiju, ili pak iskrivljeni odraz postojećih međunarodnih odnosa između Ilirije i Makedonije, u kojima se nedostatak izravnog neprijateljstva mogao (namjerno) pogrešno protumačiti kao postojanje prijateljstva. P. Meloni pak (1953: 93) vjeruje isejskim optužbama i kaže da su već 172. pr. Kr. postojali dodiri između Gentija i Perzeja. Potvrdu svome mišljenju on traži u Gentijevoj skodarskoj emisiji novca, kovanoj pod makedonskim utjecajem. O makedonskom utjecaju na Gentijevu skodarsku emisiju pisali su (davši o tome različita mišljenja) još J. May (1946: 93) i D. Rendić-Miočević (1966-1967: 305). Meloni još kaže (1953: 327) da Gentije istovremeno nije htio prekinuti savez s Rimom jer je pokušavao iz njega izvući što više koristi.

Moje je mišljenje, naprotiv, da odnosa između Gentijeve Ilirije i Perzejeve Makedonije do kraja 170. pr. Kr. nije, zapravo, ni bilo. Tome bi u prilog išle slijedeće činjenice: iz Livijeva i Polibijeva teksta jasno se vidi da je zimi 170/169. pr. Kr. Perzej tek poduzeo prve korake k pregovorima s Gentijem (LIV. 43.18,1-4). Livije dalje pripovijeda (43.18,5-11) o Perzejevoj opsadi i zauzeću Uskane, glavne utvrde Penesta koji su '*proximi Illyriorum*' (43.18,3), i drugih penestanskih utvrda (43.19,1-12). Zatim pripovijeda o samom tijeku pregovora s Gentijem (43.19,13-14, 43.20,1-4; usp. POL. 28.8,1-11, 28.9,1-2). Ilirska i makedonska kraljevina dotad nisu kontaktirale (POL. 28.8,6). Štoviše, između njih ležala je takozvana Pusta Ilirija, područje koje su Makedonci opustošili da bi Dardance, svoje tradicionalne neprijatelje (LIV. 30.28, 31.34, POL. 25.6, 28.8), izolirali od Ilirije i od Makedonije. Putovanje preko Puste Ilirije bilo je vrlo naporno i otežano (POL. 28.8,3-4, LIV. 43.20,1) jer je veza između Makedonije i Ilirije bila praktički onemogućena. Osim toga, između ta dva kraljevstva živjela su i ilirska plemena koja su predstavljala neku vrstu tampon-zone. Penesti i Dasareti, dva plemena u toj zoni, bili su rimski saveznici, a njihove su utvrde čuvalе rimske posade (LIV. 42.36,10, 43.18,6, 43.19,2, 43.19,6). Zimi 170/169. pr. Kr. Perzej je Rimljanima preoteo penestanske utvrde i tako si otvorio put ka Gentijevoj Iliriji. Dardanci, čija se zemlja također prepriječila

između Perzeja i Gentija, bili su tek nedavno poraženi u ratu koji je Perzej poveo protiv njih (LIV. 43.18, PLUTARH, *Aem. Paul.* 9.5). Dardanci su bili u dobrim odnosima s ilirskom kraljevskom kućom, s kojom su ih vezale ženidbene veze - Gentije je, naime, bio oženjen kćerkom dardanskog kralja koju je bio preteo svome bratu Pleuratu (LIV. 44.30,4, POL. 29.13,2). S obzirom na to, Gentije očigledno nije mario za dobre odnose s Makedonijom koja je ionako bila predaleko, odvojena od Ilirije drugim zemljama.

Sve to skupa onemogućivalo je Perzeja da stupi u vezu s Gentijem. Stoga je, pridobivši Tračane i Epirce, krenuo na Dardance i Peneste, kako bi probio put do ilirskog kraljevstva. Polibije tu ekspediciju tumači kao metodu zastrašivanja ili zadivljavanja Gentija, kako bi se ovaj priklonio Perzeju (POL. 28.8,1-2). Livije, pak, navodi dva razloga: '(...) mislio je (Perzej) da je sad prilika da razbije nade i srčanost susjeda, da ne bi od njih prijetila kakva opasnost dok je okrenut prema ratu s Rimom' (LIV. 43.18,2); 'Vidio je da je za Makedoniju neprijateljsko samo ono područje gdje je otvoren prilaz iz Ilirika, a ni Iliri nisu mirni i daju pristup Rimljanima. Ako pokori najbliže Ilire, može navesti na savez i kralja Gentija koji se već dugo koleba' (LIV. 43.18,3).

Zbog čega je Perzej nastojao, između svih ilirskih prvaka, pridobiti upravo Gentija? Diodor to ovako objašnjava: 'Perzej je poslao poslanike Gentiju, kralju Ilira, njihovom najmoćnijem prvaku u to doba, i predlagao je simultanu akciju' (DIOD. 30.9,1). Dakle, ako Gentije pristane uz Perzeja, rimske trupe u Iliriji (posade u Dasaretiji, a možda i pomorska uporišta južno od Gentijeve kraljevine) naći će se između dva neprijatelja. Prema Floru (1.29,1), Perzej je planirao da Gentije izvrši diverziju u rimskoj pozadini. U najmanju ruku, mogao je računati da će ilirske trupe i teško prohodna ilirska zemlja barem usporiti napredovanje rimske vojske prema Makedoniji i da će on tako dobiti na vremenu da se bolje pripremi za rat (usp. RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1989: 89).

U prvom poslanstvu upućenom Gentiju (zimi 170/169. pr. Kr.; DELL 1977: 312 i MELONI: 1953: 272 to poslanstvo datiraju u siječanj 169. pr. Kr.) bili su Ilir Pleurat, izbjeglica koji je boravio na makedonskom dvoru, i Makedonac Adej iz Beroje (izvori za prvo Perzejevo poslanstvo Gentiju: POL. 28.8,1-7, LIV. 43.19,20, 43.20,1-3, DIODOR 30.9,1 i možda PLUTARH, *Aem. Paul.* 9.6). Poslanici su, nakon iscrpljujućeg putovanja, stigli u Gentijevu prijestolnicu Skodru (POL. 28.8,4: 'Teškom mukom prošli su kroz ove oblasti (tj. Pustu Iliriju)'; LIV. 43.20,1: 'Stigli su, napokon, nakon mnogih muka u Skodru-). Kralj je u to doba boravio u Lisu i, čuvši da je došlo poslanstvo, bez oklijevanja ga je dao dozvati k sebi (POL. 28.8,5: 'Gentije ih je brzo pozvao k sebi (...)'; LIV. 43.10,2: 'Poslanici su onamo pozvani i dobronamjerno su saslušane poruke koje su imali prenijeti'). Saslušavši Perzejevu poruku, Gentije je odgovorio da u pravilu nema ništa protiv njegovih prijedloga, ali da nema dovoljno novaca za rat protiv Rimljana. Prema Polibiju (28.8,2 i 28.8,6) i Liviju (43.19,14 i 43.20,2), Perzej je Gentiju predlagao prvenstveno savez, a zatim ga je nagovarao i na oružanu akciju. Čuvši Gentijev odgovor, Perzej mu je odmah poslao natrag Adeja, pridruživši mu Makedonca Glaukiju, člana svoje tjelesne straže, te Ilira Trita, tumača. Ovo se poslanstvo datira vjerojatno u rano proljeće 169. pr.

Kr. (o drugom Perzejevom poslanstvu: POL. V28.8,9-10, 28.9,1-2, LIV. 43.20,3, 43.23,8, DIODOR 30.9,1). Livije je pogrešno protumačio Polibijeve riječi: 'Triton ton Illyrion' (POL. 28.8,9), misleći da se radi o 'trećem' poslaniku, rodom Iliru, te ga je izjednačio s Pleuratom, članom prvog poslanstva. Prema Liviju su, tako, u drugom poslanstvu Gentiju bili Adej, Glaukija i Pleurat, iako Polibije jasno kaže da su Gentiju bili poslani Adej, Glaukija i Trit (usp. RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1966-1967: 301, te 1989: 90-92). Perzej se nije uopće bio osvrnuo na jedini Gentijev uvjet (novac), a kako je Gentije i dalje uporno tvrdio da mu treba novaca, i drugo se poslanstvo vratilo neobavljena posla. Livije i Polibije Perzejevo oglašivanje tumače kao znak njegove velike škrtosti (POL. 28.9,5-8, 29.9,12, LIV. 43.23,8, 44.26,1-2, 44.27,8, DIODOR 30.9,2).

Čudno je što Perzej, budući da je toliko navaljivao da se sklopi savez s Gentijem, nije uopće reagirao na Gentijev zahtjev. Tako je odložio ostvarenje svog nauma za čitavu godinu dana. Svejedno nije odustajao od daljnjeg nagovaranja Gentija, još uvijek neodlučan da udovolji njegovu zahtjevu, te je i dalje bezuspješno slao poslanstva kojih se ne zna broj (LIV. 43.23,8; slično kod DIODORA 30.9,1-2). Polibijev tekst na ovom je mjestu većinom izgubljen, a Livijev i Diodorov iskaz se međusobno ne slažu sasvim, pa je velika šteta što nije očuvan Polibijev izvornik iz kojeg su obojica vjerojatno crpili podatke. Livije, naime, tvrdi da je Perzej i dalje ostao nepokolebljiv u svojoj škrtosti, dok Diodor kaže da je Perzej bio voljan platiti Gentiju uslugu, ali tek po obavljenom poslu.

Nepoznata je Gentijeva reakcija na Perzejevo forsiranje - vjerojatno je i dalje ostao neodlučan, ne htijući pošto-poto ući u savez s Makedonijom i zaratiti se s Rimom. Za Gentija se ne čuje sve do proljeća 168. pr. Kr.

Zaustavit ću se ovdje, i prije nego što krenem pripovijedati događaje iz 168. pr. Kr., pozabavit ću se pitanjem odnosa između Gentija i Ise. Mislim, naime da je taj odnos imao presudnu važnost u Gentijevu odlučivanju kojoj će se strani prikloniti.

Gentije je već 180. pr. Kr. bio optužen zbog gusarenja. Tužitelji su nepoznati, ali čini mi se da nije daleko od istine pretpostavka da bi to mogli biti Isejci. Oni su osam godina kasnije Gentija optužili da im pustoši polja, a da bi nagnali senat da ovamo usmjeri pozornost, dodali su i tešku (ali lažnu) optužbu da je Gentije na makedonskoj strani. Smatram da su isejske optužbe (vjerojatno 180. i sigurno 172. pr. Kr.) bile posljedica isejske zabrinutosti za svoju sudbinu - ne tako davno, u doba Agrona i Teute, Isejci su bili doživjeli teške dane i umalo su postali podanicima ilirske države. Došavši pod zaštitu moćnog patrona, Rima, osjećali su se sigurnima dok su Ilirijom vladali Skerdilaida i Pleurat, vjerni rimski saveznici, koji su, *nota bene*, bili stalno zauzeti drugim problemima (kao što je, primjerice, sudjelovanje u makedonskom ratu). Kada je na vlast došao Gentije, prilike u ilirskoj kraljevini bile su mirne i ona se ponovo počela uzdizati (Gentije je, naime, bio moćan vladar - kovao je vlastiti novac, vladao je vrlo prostranim područjem, a bio je i rimski saveznik i prijatelj), a usporedo s time jačao je vjerojatno i strah Isejaca da će se opet povećati apetit ilirskog kralja, nauštrb isejskog područja. Vjerujem da taj strah i nije bio bez temelja: Gentije je, po svemu sudeći, najkasnije već tada počeo s

priprema za osvajanje Ise. Naime, za događaje 172. pr. Kr. Livije kaže (42.26,4): 'Kad su (Iliri) rekli da ih je kralj poslao kao poslanike da se očisti od optužbi, ako koje Isejci pripišu kralju (...)' . Odakle je Gentije mogao pretpostavljati da će biti takvih optužbi? On je, bez sumnje, bio obaviješten da će se Isa žaliti senatu - možda su mu to dojavili uhode u Isi, koji su mogli biti poslani da izvide mogućnosti osvajanja otoka? Gentijevih pedeset i četiri lembe, ustupljenih rimskom pretoru u proljeće 171. pr. Kr., možda i nije prvobitno bilo skupljeno za potrebe rimske flote - možda je Livije imao pravo kada je primijetio da se pretor tek pretvarao da u to vjeruje. Ukoliko je bilo tako, valja se upitati: protiv koga je Gentije mogao skupiti to brodovlje? Rekla bih: protiv Ise. Možda je Gentije već od početka svoje vladavine kanio opsjedati Isu i možda je tih pedeset i četiri lembe bio prvi stvarni dokaz njegovih priprema za taj čin. Do Gentijeva napada na Isu tada još nije moglo doći, jer je i Isa na pretorov zahtjev poslala svojih dvanaest lembe.

Godine 170. pr. Kr. iz Brundizija je bilo poslano osam ratnih brodova, s ukupno dvije tisuće vojnika, kao pojačanje legatu u Isi (LIV. 43.9,5-6). Livije se zadovoljio samo spominjanjem toga događaja i pozornost je odmah usmjerio na rat protiv Makedonaca, koji je tada bio prva i glavna briga Rimu. Prisutnost novodošle ratne flotile u Isi značila je jedno: obranu Ise. Napadač je mogao doći samo s jugoistoka, iz ilirske kraljevine. I Livije, uostalom, kaže da je senat poslao brodove zato što je sumnjao u Gentija. Nakon mnogih sumnjičenja koja su bila bez pravog temelja (LIV. 42.29,11. 43.18,3), ovo je moglo biti stvarno. Prva dva su se ticala odnosa Gentija prema Perzeju, a ovo je bilo u vezi s Isom. Gentije je, dakle, sada mogao doista postati sumnjivim Rimu, ali ne zbog udruživanja s Perzejem, nego zbog namjere da napadne Isu, rimskog saveznika. Od posljednje poznate optužbe da Gentije pustoši isejska polja (proljeće 172. pr. Kr.) do dolaska rimske flotile u Isu (170. pr. Kr.) prošla je najmanje godina i pol i teško je ta dva događaja dovesti u uzročno-posljedičnu vezu. Nešto je drugo bilo razlogom dolaska pojačanja isejskom grudobranu, koji se dotad sastojao od samo dva broda. Po mom mišljenju, razlog je bio Gentijevo opsjedanje Ise. Dolazak rimske flotile odraz je novog, nepovjerljivog rimskog stava prema Gentiju - Rim nije mogao dozvoliti niti ovdje niti u ijednoj drugoj prilici da se nekažnjeno napadaju saveznici - to je izravno ugrožavalo rimski ugled u svijetu. No, budući da se vodio rat protiv Perzeja, Rim je sve svoje raspoložive snage okrenuo u tom smjeru i zato, možda, zanemario krizu na Jadranu. Ima, međutim, i drugačijih mišljenja o razlogu dolaska rimskih brodova u Isu: G. Novak (1952: 36) smatra da je prvenstvena zadaća legata Gaja Furija u Isi bila da nadzire Gentija i da od isejske luke učini uporište za eventualne operacije protiv Gentija; pojačanje od osam brodova došlo je da mu u tome pomogne.

Dokaz da je Gentije u neko doba (najvjerojatnije 170. ili 169. pr. Kr.) zauzeo Isu vidim u Livijevom ulomku u kojem opisuje podjelu netom poraženog Gentijevog kraljevstva (LIV. 45.26,11-15). Među domaćim zajednicama koje su Gentija bile napustile još tijekom rata, a koje su ovom prilikom dobile neke povlastice od Rima, spominju se i *Issenses* (LIV. 45.26,13). Postoje mišljenja da bi se *Issenses* moralo prepraviti u *Lissenses*

i da se radi zapravo o stanovnicima Lisa, a ne Ise, iako je M. Suić (1976: 186) u Livijevim *Issenses* prepoznao upravo Isejce. Livijev tekst u ovom je dijelu dosta iskvaren. Koruptele (primjerice: *foressenses* i *supra dictam*) su nastale zbog nečitljivosti i nerazumljivosti predložka po kome je napisan očuvani rukopis. Izvorni tekst, koji je Livije imao pred sobom, bila je Anicijeva *formula provinciae*. Livijev tekst na spornom mjestu glasi: '*non solum liberos sed etiam immunes foressenses taulantiosdassar entiorumtirustasasinitasassolciniatas*' (prema B. NIESEN, u *Geschichte der griechischen und makedonischen Städten seit der Schacht bei Chaeronea*, III, Gotha, 1903, 178). G. Novak je koruptelu *foressenses* razriješio u: **Senes, Esenes* ili *Issenes*, smatrajući da se radi o stanovnicima Lisa (*Lissenses*), a ne Ise (*Issenses*) i da Gentije nije posjedovao Isu (NOVAK 1952: 38).¹⁵ Time bi se izbjegla pretpostavka da su Isejci došli pod Gentijevu vlast. Međutim, sasvim je nevjerovatno da bi se Lis, jedna od Gentijevih glavnih utvrda i uporišta za rat protiv Rimljana, otcijepio od njega, i to još za trajanja rata. Livije izričito kaže (44.30,6) da je u rano proljeće 168. pr.Kr., u doba prvih Gentijevih ratnih operacija, Lis bio njegovo glavno uporište. Rat između Gentija i Rima trajao je nepunih mjesec dana - u Rimu se prije pročulo da je rat završen nego što se znalo da je uopće i počeo (LIV. 44.32,5, FLOR 1.29,3, EUTROPIJE 4.6,4).¹⁶ S obzirom da su se Livijevi *Issenses* otcijepili još tijekom rata, smatram da je Gentije mogao osvojiti Isu najkasnije uoči sukoba s Rimom (kada bude riječi o događajima koji su neposredno prethodili izbijanju trećeg ilirskog rata i o onima u samome ratu, navest ću još nekoliko epizoda koje smatram dokazima da je Gentije doista osvojio i neko vrijeme posjedovao Isu). Konceptija Livijeva teksta na ovome mjestu stvara i neke druge probleme - tako, primjerice, zbunjuje Livijev izraz *Issenses et Taulantii*. Veznikom *et* u ovom bi se kontekstu morala povezivati dva međusobno pripadajuća pojma, pa bi *Issenses et Taulantii* valjalo shvatiti kao: *Issenses* i ostali Taulanti, ili *Issenses* i ostali stanovnici područja Taulanata;¹⁷ zatim, Livije na drugom mjestu (42.26,2-7) stanovnike Ise zove *Issaei*. Pri nabranjanju zajednica i područja donedavno u sastavu Gentijeve kraljevine, Livije se držao etnogeografskog redoslijeda: od jugoistoka ka sjeverozapadu. Prema tom principu, *Issenses* bi se nalazili u blizini područja Taulanata, a ne na krajnjem sjeverozapadu Gentijeve kraljevine. Smatram da je Livije (ili njegov prepisivač) učinio pogrešku kad je *Issenses* u nabranjanju smjestio uz bok zajednicama koje su živjele u jugoistočnom dijelu Gentijeve Ilirije, i da ih je morao spomenuti nakon zajednica u Rizonskom zaljevu.

U prilog mome mišljenju da je Isa između 170. i 168. pr. Kr. došla pod izravnu Gentijevu vlast ide i slijed događaja od zime 170/169. pr. Kr. (prvo Perzejevo poslanstvo Gentiju) do zime 169/168. pr. Kr. (savez između Gentija i Perzeja). Već pri prvom kontaktu s Perzejevim poslanicima Gentije, koji inače uopće nije pokazivao nakanu da se poveže s makedonskim kraljem, traži novac za financiranje rata protiv Rimljana. Taj isti zahtjev on je ponavljao punih godinu dana, očigledno ne žureći u rat. Možda je smatrao da ga se sukob između Rima i Makedonije ne tiče, pa nije htio kompromitirati svoj status rimskog saveznika i prijatelja, a možda je htio i dobiti na vremenu, zauzet isejskim

problemom. Gentijeve navodne novčane teškoće, uzrokovane možda troškovima opsade Ise, mogle su biti i izlika da se odugovuku pregovori s Perzejem i da se iz novonastale mogućnosti udruživanja s Makedoncima, upletenim u rat protiv Rima, izvuku neke koristi, kao primjerice otklanjanje rimske pozornosti od zbivanja oko Ise i osujećivanje kaznenih mjera (koje bi uslijedile zbog Gentijeva napada na rimskog saveznika, Isu) ukoliko Makedonci pobijede.

U kasnu jesen 169. pr. Kr. stiglo je posljednje makedonsko poslanstvo Gentiju (o tome poslanstvu: POL. 28.9,3, 29.3,1, LIV. 44.23,2; WALBANK 1979: 364 ga datira u listopad ili studeni). Perzej je sada 'opazio da (...) se približava konačna faza rata i smatrao da ne smije dalje odugovlačiti' (LIV. 44.23,2). Poslao je Hipiju, čovjeka od povjerenja, da ponudi Gentiju tri stotine talenata srebra (LIV. 44.23,2) i Gentije je sada napokon pristao sklopiti savez s Perzejem i upustiti se protiv Rimljana. Savez je bio sklopljen u Meteonu (Ilirija) i Diumu (Makedonija), vjerojatno početkom zime 169/168. pr. Kr. (POL. 29.3,1-9, 29.4,4-6, LIV. 44.23,3-4, APIJAN, *Mac.* 18.1, *Illyr.* 9, PLUTARH, *Aem Paul.* 13.1).

Što je navelo ilirskog kralja da se na kraju ipak odluči stati na makedonsku stranu? Perzej ga je uvjeravao da će, ako udruže snage, brzo i lako pobijediti rimske trupe. U igri su bili i stanovnici otoka Roda, koje je Perzej kanio nagovoriti na rat protiv Rima. Osim toga, rimski položaj u Iliriji (Dasaretiji i Penestiji) činio se tada vrlo slabim, zahvaljujući makedonskoj kampanji prošle zime (LIV. 43.10,1-8, 43.18,3-43.21,1, 44.20,5), a Perzej je istovremeno jačao svoj položaj skupljajući saveznike (dio Tračana pod Kotisom, Bastarni pod Klondikom).¹⁸ Gentije je mogao raspored rimskih trupa (flotila na Isi i posade u Dasaretiji i Penestiji) shvatiti i kao određenu prijetnju svojoj sigurnosti, jer su one stajale uz sjeverozapadnu i jugoistočnu granicu njegova kraljevstva. No, zašto bi rimske posade, iako smještene tako da naoko zatvaraju Gentijevu Iliriju, predstavljale prijetnju Gentiju, rimskom prijatelju i savezniku? Budući da se Gentije, po mom mišljenju, ogriješio o taj savez napadom na drugog rimskog saveznika, Isu, mogao je očekivati nepovoljnu reakciju Rima. I sam Perzej je smatrao da Gentije ima vlastitih razloga za rat protiv Rima (DION KASIJE, frg. 66.1, APIJAN, *Mac.* 18.1). Novac, očigledno, nije bio jedan od njih jer se Gentije upustio u rat primivši samo tridesetinu ugovorene svote (LIV. 44.27,8-12, 44.31,15, APIJAN, *Mac.* 18.1) - ostatak ugovorene svote nije nikada primio. Antički su pisci jednoglasno optužili Perzeja da je prevario Gentija i ostale svoje saveznike, ne plativši im za pomoć u ratu (POL. 28.9,5-8, 29.9,1-13, LIV. 44.27,1-3, 44.27,8, 44.27,12, APIJAN, *Mac.* 18.1, PLUTARH, *Aem Paul.* 13.2-3, DION KASIJE, frg. 66, ZONARA 9.22).

Koji su mogli biti Gentijevi privatni razlozi da se zarati protiv Rimljana? Plutarh ih dovodi u vezu sa zatvaranjem rimskih poslanika koji su u to vrijeme došli Gentiju (*Aem Paul.* 13.2). Te rimske poslanike spominju i Livije (44.27,11) i Apijan (*Mac.* 18.1). Ovdje se nameće pitanje: što su Marko Perpena i Lucije Petilije, ti poslanici, tražili kod Gentija? Livije kaže da su se 'slučajno' ondje našli, Apijan tvrdi da su došli prosvjedovati zbog

Gentijeva saveza s Perzejem. Ni jedno ni drugo ne može biti točno: poslanstva svakako ne putuju slučajno, a reakcija na savez između ilirskog i makedonskog kralja bila bi formalna objava rata, a ne poslanički posjet. Uostalom, Rimljani su za savez između Gentija i Perzeja doznali tek kasnije (LIV. 44.30,10-12). Mislim da su Perpena i Petilije došli da istraže pojedinosti isejske krize. Gentije je, pretpostavljam, tada već opsjedao Isu (a možda ju je već i osvojio), i sluteći posljedice svoga čina zatvorio je rimske poslanike, ne htijući da senat brzo primi nepovoljno izvješće, svjestan istovremeno da je, zbog napada na Isu, rat s Rimom neizbježan. Perzejev savez sada mu je mogao dobro doći, jer je makedonski kralj izložio ambiciozan plan uz pomoć kojeg bi se Rimljani istjerali s Balkana. Novcem koji je Gentije bio tražio od Perzeja kanio je možda osigurati uporišta, oružje i saveznike (POL. 29.4,1). Pantauh, jedan od Perzejevih najvjernijih prijatelja, nakon potpisivanja savezničkog ugovora ostao je na Gentijevu dvoru da u svojstvu ratnog savjetnika potiče kralja na akciju (POL. 29.3,7, 29.4,1-3, LIV. 44.23,2-4, 44.27,9, 44.27,11). On je Gentiju savjetovao da se upusti u pomorsku bitku (POL. 29.4,1-2), na koju Rimljani nisu bili spremni. Bilo je planirano da Gentije započne pomorsku bitku uz obale Ilirije i Epira. Počeo je s pripremama na kopnu i moru (POL. 29.4,1-3) i nakon prvog neprijateljskog čina (zatvaranje rimskih poslanika) krenuo je iz Lisa u simultanu akciju na više bojišta: kopnenim snagama opsjeo je grad Basaniju, rimskog saveznika, u blizini svoje jugoistočne granice, a njegovo je brodovlje napalo obalu oko Dirahija i Apolonije. Brat Karavantije je istovremeno s jednom četom bio poslan da pokori pleme Kava,¹⁹ negdje uz sjevernu granicu kraljevstva (o tim prvim napadima: LIV. 44.30,6-9, 44.30,14-15). Kraj Livijeva poglavlja o početku tog rata nije očuvan, ali ga se može rekonstruirati prema Apijanju (*Illyr.* 2.9). Vrijeme zbivanja: 168. pr. Kr.

Učinit ću ovdje malu digresiju i opet se dotaći pitanja Ise. Gentije je pustošio obalu oko Dirahija i Apolonije s osamdeset lemba (LIV. 44.30,14), koji su činili oko trećinu njegove cjelokupne mornarice (LIV. 45.43,10 kaže da je Gentijeva flota brojala ukupno 220 lemba). Gdje se nalazio ostatak Gentijevog brodovlja? Dio brodova morao je čuvati vode obalnog dijela ilirske kraljevine, a dio je, smatram, bio već nešto ranije poslat u opsadu Ise (kao što je poznato, pedeset i četiri broda ustupljena su rimskom pretoru kao regularna saveznička pomoć). Slična situacija dogodila se šezdesetak godina ranije, kad je Teuta jednim dijelom svoje mornarice pustošila obalu južno od ilirskog kraljevstva, dok je drugi opsjedao Isu (POL. 2.8,5, 2.9,1 i d., 2.11,11-12).

U rano proljeće (veljača ili ožujak) 168. pr. Kr. u senat je stiglo rimsko poslanstvo iz Ilirije i dojavilo da je vojska Apija Klaudija Centona, zapovjednika posade u Iliriji, u lošem stanju i da su rimski položaji vrlo klimavi zbog Perzejeve prošlogodišnje kampanje (LIV. 44.20,5, 44.21,1). Stoga je odlučeno da se nakon latinskog festivala u Makedoniju pošalju konzul Lucije Emilije Paulo, kao zapovjednik kopnene vojske, i pretor Gnej Oktavije, kao zapovjednik flote, a u Iliriju pretor Lucije Anicije Gal sa zadaćom da zamijeni Centona u zapovjedništvu nad posadama u Dasaretiji. Anicije je sa sobom poveo legionare i savezničke augzilijare, ukupno oko dvadeset tisuća pješaka i tisuću i pet

stotina konjanika, te pet tisuća mornara iz redova saveznika.²⁰ Iako je Livije na drugom mjestu ustvrdio da je Anicije bio poslat u Iliriju protiv Gentija (44.30,1), on je onamo došao prvenstveno zato da ojača dasaretske posade (44.21,4).

U međuvremenu je Centon, čekajući u Iliriji da ga Anicije zamijeni, saznao za savez između ilirskog i makedonskog kralja i za zatvaranje rimskih poslanika (LIV. 44.30,11). Anicije u trenutku svog dolaska u Iliriju (WALBANK 1979: 378 dolazak Anicijeve vojske datira u svibanj 168. pr. Kr.) još nije mogao znati da se Gentije upustio protiv Rima, jer su rimski poslanici bili napadnuti nekako u isto vrijeme kada je rimska vojska isplovila iz Brundizija prema Iliriji. Stigavši u Apoloniju, Anicije je saznao za Gentijev napad na Basaniju i tek se tada okrenuo protiv Gentija.²¹ U tijeku priprema da Basaniju oslobodi od opsade (LIV. 44.30,13), čuo je za akciju Gentijevoog brodovlja u vodama Dirahija i Apolonije i upustio se u pomorsku bitku. Pobjeđivši Gentijevu flotu (LIV. 44.30,15, APIJAN, *Illyr.* 2.9), napredovao je kopnom kroz njegovo kraljevstvo pridobivajući usput za sebe krajeve u južnom dijelu Gentijeve Ilirije (LIV. 44.31,1)²² i stigao napokon do Skodre, glavnog uporišta (uz Lis), te ju je počeo opsjedati (LIV. 44.31,5-8, APIJAN, *Illyr.* 9, ZONARA 9.24). Anicijeva vojska bila je osjetno jača od Gentijeve²³ i kralj se povukao u Skodru, nadajući se pomoći Karavantijske vojske. Ali, kako Karavantijske nije dolazio, a neki su se dijelovi kraljevstva odmetnuli od njegove vlasti (u toku rata, Gentija su napustili Taulanti, Pirusti, Daorsi, te stanovnici Rizona, Olcinija, Akruvija i Ise: LIV. 45.26,13-15), Gentije je uvidio da mu ne preostaje ništa drugo nego predati se (o primirju i Gentijevoj predaji: LIV. 44.31,9-14, POL. 30.22 kod ATENEJA 14.615a). Uskoro je bila uhićena i čitava kraljevska obitelj.

Od sklapanja makedonsko-ilirskog saveza do odlučujuće pobjede nad makedonskom vojskom kod Pidne proteklo je tek nekoliko mjeseci. Teško je rekonstruirati razvoj Gentijevoog odnosa prema Perzeju, jer su se događaji odvijali isuviše brzo i uskoro su izmakli kontroli. Ne zna se s koliko je žara Gentije pomogao Perzeju - prema nekim izvorima, njegovo je oduševljenje brzo splasnulo, jer je Perzej odugovlačio s isplatom duga (LIV. 44.27,12, DION KASIJE, frg. 66, ZONARA 9.22). Upustivši se u rat protiv Rima, Gentije više nije mogao razmišljati o ispravnosti svoje odluke. Povjerovavši Perzeju, stao je na njegovu stranu, zadovoljivši se tek obećanjem o isplati ugovorene svote i primivši samo akontaciju za usluge u ratu. Antički pisci hoće nas uvjeriti da je Perzej namjerno prevario Gentija i da mu nije ni kanio isplatiti ostatak svote (LIV. 44.27,12, POL. 29.9,12, APIJAN, *Mac.* 18.1, PLUTARH, *Aem Paul.* 13.2). Smatram da nisu nužno u pravu, jer je moguće i da su se kraljevi nagodili da će ostatak biti isplaćen po završenom poslu, dakle, nakon rata: to možda pokazuje činjenica što je Gentije primio akontaciju. Budući da je ishod rata bio drugačiji nego što su se Perzej i Gentije nadali, zapečaćenih kovčega s novcem, pohranjenih u makedonskoj prijestolnici Peli, domogli su se pobjednici, Rimljani.

Gentije se kao rimski prijatelj i saveznik bio kompromitirao već samim osvajanjem Ise (170. ili 169. pr. Kr.). Taj je čin uzrokovao promjenu njegova odnosa prema Rimu:

znajući da se ogriješio o savez s Rimom i očekujući reakciju senata, tada je i sam počeo planirati rat protiv Rima.²⁴ Ipak, nije mu se žurilo upustiti se protiv rimske vojske - vjerojatno je procijenio da prilike ne zahtijevaju hitnu akciju i da mu još ne prijete izravna opasnost od Rima, koji je bio prezaudet ratom protiv Perzeja i nije obraćao dovoljno pozornosti na događaje na Jadranu. Prva rimska reakcija na osvajanje Ise mogla je uslijediti putem poslanika koje je kralj u proljeće 168. pr. Kr. bacio u zatvor, ocijenivši da će njihovo izvješće senatu biti po njega krajnje nepovoljno i da će rezultat ionako biti objava rata, te htijući možda dobiti na vremenu i spriječiti da vijest brzo stigne u Rim. Zatvorivši poslanike, Gentije je zapravo počeo rat protiv Rima. Ne znam mora li se taj čin nazvati nerazumnim ili nepromišljenim - izgleda da je Gentije jednostavno krivo procijenio političke prilike, vjerujući da će Perzej, koji je neko vrijeme čak gospodario zemljom Dasareta, Penesta i Partina²⁵ i koji je tada bio ojačan saveznicima, izići kao pobjednik.

Gentijev pretpostavljeni napad na Isu, a zatim i napadi na Basaniju, Apoloniju i Dirahij, vjerojatno su bili dijelovi jedinstvenog njegova plana kojim je pokušao povećati teritorij svoje kraljevine i proširiti njene granice prema sjeverozapadu i jugoistoku. Plan nije bio nov i Gentije se vjerojatno ugledao na svoje prethodnike, Agrona i Teutu, koji su bili pokušali isto. On je možda htio iskoristiti savez s Perzejem kao zaleđe i pomoć svojoj ekspanzionističkoj politici, nadajući se da će udruženim snagama²⁶ poraziti Rimljane i ujedno osujetiti rimske kaznene mjere protiv njih. Gentijeva politika, koja se očitovala u napadima na rimske saveznike na Jadranu, mogla se slagati s Perzejevim viđenjem Gentijeve pomoći u ratu. Perzej je, osim toga, ionako smatrao da Gentije ima i neke svoje razloge za rat protiv Rimljana. Cilj i jednog i drugog bio je isti: istjerivanje Rimljana s Balkana.

Kompromitirajući se, Gentije je prokockao svoje dobre odnose s Rimom i tako na kraju uzrokovao vlastitu propast. Rim se, s druge strane, nije žurio odmah i oštro reagirati na Gentijev napad na Isu. Nakon prve reakcije, slanja Perpene i Petilija u proljeće 168. pr. Kr., koji su vjerojatno kralju uputili prosvjed senata, druga nije uslijedila. Anicijev dolazak u Iliriju u proljeće 168. pr. Kr. nije imao veze s Gentijevim slučajem, jer je Livije sam rekao da je senat poslao Anicija da zamijeni Centona u zapovjedništvu nad dasaretskim posadama (44.21,4-5). Primjedba da je Anicije došao da ratuje protiv Gentija (LIV.44.30,1) odraz je kasnije situacije, kada je to doista postalo njegovom glavnom zadaćom. U vrijeme kada su novi zapovjednici kretali prema Makedoniji i Iliriji, senat još nije bio doznao za Gentijev savez s Perzejem i za zatvaranje rimskih poslanika. Prvi je za to doznao Centon, koji je u Dasaretiji čekao Anicija da mu preda zapovjedništvo nad posadom. Livije ovako pripovijeda: 'Dotad²⁷ je Apije Klaudije pripojio toj vojsci koju je imao augzilizare Bulina i građana Apolonije i Dirahija i krenuo iz zimskog tabora prema taboru koji je imao uz rijeku Genus, jer je čuo za savez Perzeja i Gentija i bio bijesan zbog nepravde nad zlostavljanim poslanicima, i bez oklijevanja je kanio ratovati protiv njega. Pretor Anicije je u to doba čuo u Apoloniji što se dogodilo u Iliriku i poslao je naprijed pismo Apiju, neka ga čeka kod Genusa' (44.30,12). Iz ovoga je jasno da Anicije nije znao

za najnovije događaje u Iliriji (za njih je doznao tek nakon što je i sam onamo stigao), jer su se oni zbili nedavno ili istovremeno s dolaskom rimskog pojačanja koje je on vodio.

Rat protiv Gentija nije bio unaprijed planiran, nego je iziskivao Anicijevu improvizaciju na licu mjesta. Tu je došla do izražaja rimska djelotvornost i ratna vještina, jer je Anicije tek u Iliriji saznao za obrat događaja: dotadašnji rimski saveznik iznenada se jasno deklarirao kao rimski neprijatelj i valjalo je brzo djelovati. U nepunih mjesec dana Anicije je izvojevao pobjedu nad Gentijem, a uskoro je i Perzej bio poražen u bici kod Pidne. Čitav tijek rata između Gentija i Rima (od Gentijevih prvih napada do uhićenja njega i njegove obitelji) opisao je Livije (44.30,6-15, nastavak kod APIJANA, *Illyr.* 2.9; dalje LIV. 44.31,1-15, 44.32,4-5). Livije se poslužio danas izgubljenim Polibijevim tekstom. Blijedi odraz Polibijeve izvorne priče nazire se i kod Plutarha (*Aem. Paul.* 13.3) i Zonare (9.24).

U veljači 167. pr. Kr., na blagdan Kvirinalija, proslavljena su dva trijumfa - nad Gentijem i nad Perzejem (o trijumu nad Gentijem: POL. 30.22 kod ATENEJA 14.615a, LIV. 45.43,1-8, APIJAN, *Illyr.* 9, PLUTARH, *Aem Paul.* 13.3, VELEJ PATERKUL, 1.9.5, EUTROPIJE 4.8,2). Gentije, donedavni rimski saveznik, i Perzej, zakleti rimski neprijatelj, zajedno su uresili svečane povorke rimskih zapovjednika. Sudbine tih kraljeva, iako u početku toliko različite, sada su se izjednačile - obojica su bili pobijeđeni neprijatelji.²⁸

Gentijeva pretpostavljena ekspanzionistička politika, koja bi mogla biti nastavak politike njegovih slavnih prethodnika Agrona i Teute, i loša sreća u procjenjivanju trenutačne vojnopoličke situacije u makedonskom ratu, uzrokovali su njegovu propast. S njim je nestalo i neovisne ilirske kraljevine, koja je predstavljala trn u oku grčkog življa na istočnoj obali Jadrana. Odsad pa nadalje Rim će (sve više i više) biti prisutan na istočnoj obali Jadrana, prodirući i u njegovo zaleđe i dalju unutrašnjost. Zahvaljujući nezaustavljivosti rimske vojske i upornosti trgovaca, zakupnika, obrtnika i drugih koji su stizali nakon nje, ilirski su se krajevi sve više utapali u rimstvo, postavši na kraju njegov sastavni dio.

Antički izvori o Gentiju (prijevod Polibija prema M. Ricl; Plutarha prema Z. Dukatu; Apijana, Diodora i Kasija Diona prema Loebovom izdanju i ostale prijevode načinila autorica).

POLIBIJE 28.8.1-11

Perzej je kralju Gentiju kao poslanika uputio Ilira Pleurata, izbjeglicu koji je kod njega našao utočište, i Adeja iz Beroje. Dao im je upute da kralja obavijeste o njegovim uspjesima u ratu koji vodi s Rimljanima i Dardancima, i trenutno s Epircima i Ilirima, i da ga pozovu na sklapanje ugovora o prijateljstvu i savezu s njim i Makedoncima. Prešavši planinu Skard, poslanici su putovali kroz takozvanu Pustu Iliriju koju su Makedonci nedavno opustošili da bi Dardancima otežali upade u Iliriju (i Makedoniju).

Teškom mukom su prošli kroz ove oblasti i došli u Skodru, gdje su saznali da se Gentije nalazi u Lisu, te su mu poslali poruku. Gentije ih je brzo pozvao k sebi, a kad su se sastali, razgovarali su o onome što im je bilo zapovjeđeno. Izgledalo je da Gentije nije neraspoložen za prijateljstvo s Perzejem, ali se ispričavao da ne može odmah ispuniti njegove zahtjeve zbog nedostatka novca: rat protiv Rimljana ne može se početi bez dovoljno novca. Adej i Pleurat vratili su se kući s ovim odgovorom, Perzej je stigao u Stiberu, rasprodao plijen i ostavio vojsku da se odmori, očekujući povratak poslanika. Kad su ovi došli, saslušao je Gentijevu poruku i odmah mu ponovo poslao Adeja i s njim Glaukiju, jednog od tjelohranitelja, i Ilira Trita, zbog poznavanja ilirskog jezika. Dobili su iste upute, kao da Gentije nije izričito naglasio što mu nedostaje i što mora učiniti da bi ispunio Perzejeve zahtjeve. Kad su poslanici otišli, Perzej je s vojskom krenuo u Uskanu.

POLIBIJE 28.9,1-8

U ovo vrijeme vratili su se Perzejevi poslanici upućeni Gentiju. Nisu postigli ništa više nego ranije, niti su imali nešto novo javiti; Gentije je ostao pri ranijim zahtjevima i bio je spreman pridružiti se Perzeju, ali je govorio da mu treba novca. Ni ova poruka nije ostavila osobiti utisak na Perzeja i ponovo je Gentiju poslao Hipiju da utvrde konačan dogovor. Pritom je izostavio najvažnije i rekao je samo da će zadovoljiti njegove zahtjeve [nakon što ostvari ono što je naumio]. Čovjek se može dvoumiti da li da ovakvo ponašanje nazove nerazboritošću ili zaludenošću. Ja bih se odlučio na ovo drugo: čovjek teži velikim stvarima i izlaže život opasnostima, a s druge strane zanemaruje ono što je najvažnije, iako vidi u čemu se radi i može ispravno postupiti. Naime, da je Perzej tada poslao novac državama i pojedinim kraljevima i političarima - ne mislim na velike svote, iako su njegove mogućnosti i to dopuštale, već na umjerene - svi bi Heleni i kraljevi, a ako ne svi, većina sigurno, pokazali svoje pravo lice. Mislim da bi se svaki pametan čovjek složio sa mnom. No, srećom, Perzej nije krenuo ovim putem koji bi mu u slučaju odlučujuće pobjede osigurao preveliku vlast, a u slučaju poraza mnoge izložio istoj propasti, već suprotnim. Zahvaljujući tome, sasvim mali broj Helena se prevario kada je došlo vrijeme za opredjeljivanje.

POLIBIJE 29.3,1-9

Poslanstvo na čelu s Hipijom, koje je Perzej uputio Gentiju zbog saveza, vratilo se prije zime. Javilo je da je kralj spreman ući u rat s Rimljanima ako mu Perzej dade tri stotine talenata i odgovarajuće garancije. Čuvši to i smatrajući da je suradnja s Gentijem neophodna, Perzej je odredio Pantauha, jednog od prvih prijatelja, i poslao ga kralju. Uputio ga je da mu prvo kaže da će dobiti novac, a da onda razmijeni zakletve o savezu. Isto tako je Gentije morao odmah poslati taoce po Pantauhovom izboru i od Perzeja primiti one koje zatraži pismeno. Ostalo mu je još da obavi i sve što je bilo neophodno za prijenos spomenutih tri stotine talenata. Pantauh je odmah krenuo i stigao u Meteon u

Labeatidi, sastao se s Gentijem i brzo nagovorio mladića da se pridruži Perzeju. Kada je savez pismeno utvrđen i potvrđen zakletvama, Gentije je odmah poslao taoce koje je Pantauh odredio i s njima Olimpiona da primi zakletve i Perzejeve taoce. Poslao je još i nekoliko prijatelja da se pobrinu za novac. Pantauh je nagovorio Gentija da s njim pošalje i ljude koji će zajedno s Perzejevima izaslanstvom otići na Rod da se dogovore o zajedničkom savezu. Kada ovo obave i kada Rođani uđu u rat, uvjeravao ga je da će im Rimljani biti sasvim lak plijen. Uvjeren njegovim riječima, Gentije je odredio Parmeniona i Morka i poslao ih s uputama da prime zakletve i taoce od Perzeja i da se dogovore o novcu, a onda odmah nastave za Rod.

POLIBIJE 29.4,1-10

Svi su zajedno krenuli za Makedoniju, a Pantauh je ostao uz Gentija da ga podsjeća i potiče da ne kasni s pripremama, nego da bude spreman i osigura mjesta, gradove i saveznike. Najviše ga je opominjao da se pripremi za pomorsku bitku, jer su Rimljani sasvim nesprenni za nešto slično u Epiru i Iliriji, tako da će bez muke, uz pomoć časnika, obaviti sve što isplanira. Poslušavši ga, Gentije je počeo pripreme na kopnu i moru. Kada su njegovi poslanici i taoći stigli u Makedoniju, Perzej je zajedno s čitavom konjicom krenuo iz logora uz rijeku Elpej i pošao u Dion da ih dočeka. Na sastanku je prvo pred svim konjanicima položio zakletvu o savezu - mnogo je držao do toga da svi Makedonci znaju za Gentijevu suradnju, jer se nadao da će ih ova pomoć ohrabriti - a onda je preuzeo taoce i Olimpionu predao svoje. Među njegovim su najugledniji bili Limnej, Polemokratov sin, i Balakro, Pantauhov sin. Nakon toga je Gentije poslanike koji su došli po novac poslao u Pelu da tamo preuzmu dogovorenu svotu, a poslanike određene za misiju Rođanima poslao je Metrodoru u Tesaloniku, zapovijedivši im da budu spremni za isplovljavanje. Uvjerio je i Rođane da uđu u rat. Obavivši sve to, uputio je Herofonta Eumenu, jer je isti čovjek već ranije obavio sličnu misiju, a Krećanina Telemnasta poslao je Antiohu. Antiohu je poručio da ne propusti priliku i da se ne zavarava da je rimska oholost i naprasitost ograničena samo na njega, Perzeja: mora mu biti jasno da će i sam brzo doživjeti istu sudbinu ako mu se sada ne pridruži i po mogućnosti posreduje pri sklapanju mira ili pruži pomoć u ratu.

POLIBIJE 29.9, 12-13

Što je onda uzrokom ovako očigledne nerazboritosti? Ništa drugo nego gramzljivost. Jedan (sc. Eumen) je sve ostalo zanemario i pristajao na sve, samo da dobije ono što mu ne pripada, a drugi (sc. Perzej) je više volio sve pretrpjeti i sve zaboraviti, samo da ne bi morao otvoriti blagajnu. Perzej se slično ponio i prema Galima i prema Gentiju [...]

POLIBIJE 29.11,1-6

Kada su Gentijevi poslanici Parmenion i Morko zajedno s Metrodorom stigli na Rod i kad se vijeće sastalo, došlo je do veoma burnog sastanka skupštine. Naime, Dinon [i Polijarat] su se već javno usuđivali govoriti u korist Perzeja, a Teedet je bio zaprepašten onim što se događalo; brinuli su ga i prisutnost lembe i broj nastradalih konjanika i Gentijeva promjena. Zato je skupštinski sastanak završen onako kako sam gore opisao: Rođani su odlučili da obojici kraljeva dadu prijateljski odgovor i obavijeste ih da su odlučili posredovati u okončanju rata i da pozivaju i njih da se slože s takvim namjerama. Isto tako su Gentijeve poslanike veoma ljubazno primili kod gradskog ognjišta.

POLIBIJE 29.13 (kod ATENEJA 10.440a)

U dvadeset i devetoj knjizi Polibije kaže da je kralj Ilira Gentije zbog pretjerivanja u piću počinio mnoga zlodjela tijekom svoga života, jer je i noću i danju neprestano pijančevao. Između ostalog, ubio je brata Pleurata koji se trebao oženiti Monunijevom kćeri, a zatim se sam oženio tom djevojkom. Prema podanicima također je grubo postupao.

POLIBIJE 30.22 (kod ATENEJA 14.615a)

Rimski vojskovođa Lucije Anicije pobijedio je Ilire i zarobio ilirskog kralja Gentija zajedno s njegovom djecom.

POLIBIJE 32.9,1-5

Građani Ise su više puta slali poslanstva u Rim i žalili se da im Delmati pustoše zemlju i gradove Epetij i Tragurij koji su u savezu s njima. Slično su glasile i žalbe Daorsa. Zato je senat uputio izaslanstvo pod vodstvom Gaja Fanija da istraži prilike u Iliriji, a osobito utemeljenost optužbi protiv Delmata. Delmati su se pokoravali Pleuratu dok je ovaj bio živ, a kad je umro i naslijedio ga Gentije, odmetnuli su se od njega, počeli ratovati s graničnim plemenima i pokoravati susjede, od kojih su im neki plaćali i danak u stoci i žitu. To je bio razlog Fanijevog upućivanja u Iliriju.

LIVIJE 40.18,3-4

Kad su oni (sc. novi konzuli) počeli službu, provincije su podijeljene ždrijebom: (...) Apulija je data Luciju Duroniju; i Histri su dodati, jer su Tarentini i Brundizijci javljali da obalna područja napadaju gusari na prekomorskim lađama.

LIVIJE 40.42,1-5

Lucije Duronije, koji je prošle godine bio pretor, iste se godine vratio iz Ilirika u Brundizij s deset brodova. Zatim je, ostavivši lađe u luci, kad je došao u Rim, izlagao pothvate koje je ondje učinio i bez oklijevanja je na Gentija, kralja Ilira, bacio odgovornost za sva gusarska nedjela: iz njegova su kraljevstva bili svi brodovi koji su opustošili obalu Jadrana; zbog toga je on (sc. Duronije) poslao poslanike, ali nisu imali prilike da se s kraljem susretnu. Gentijevi poslanici došli su u Rim i rekli su da je u ono doba, kada su Rimljani došli da se sastanu s kraljem, on slučajno bio bolestan i nalazio se u najudaljenijim krajevima kraljevstva. (Rekli su) da Gentije moli senat da ne vjeruje izmišljenim njegovim zločinima, koje su neprijatelji javili. Na to je Duronije dobacio da su u njegovu kraljevstvu mnoge nepravde nanešene mnogim rimskim građanima i saveznicima Latinima, i da je javljeno da su rimski građani zadržani na Korkiri. Senat je odredio da se svi oni dovedu u Rim i da Gaj Klaudije, pretor, povede istragu; prije toga odgovor se neće dati ni kralju Gentiju ni njegovim poslanicima.

LIVIJE 42.26,2-7

Dok se iščekivao makedonski rat, isejski poslanici su osumnjičili i Gentija, kralja Ilira. Jednako su se tužili da je on opustošio njihova polja i javljali da makedonski i ilirski kralj žive u slozi, zajedno planiraju i pripremaju rat protiv Rimljana i da su, po Perzejevov zamisli, poslani ilirski špijuni u Rim, pod izlikom poslanstva, da saznaju što se događa. Iliri su pozvani pred senat; kada su rekli da ih je kralj poslao kao poslanike da se očisti od optužbi ako ih Isejci pripišu kralju, upitani su zašto se stoga nisu prijavili kod činovnika da preko njega prime raspored i poslaničke časti i da se, napokon, dozna da su stigli i zbog čega su stigli. Budući da su oklijevali odgovoriti, rečeno im je da napuste vijećnicu. Odlučeno je da se ne da odgovor tim poslanicima koji nisu zatražili da tako pristupe senatu. Određeno je da se poslanici imaju poslati kralju da jave na što su se potužili saveznici; senat smatra da ne čini pravilno onaj koji se ne suzdržava od nanošenja nepravdi rimskim saveznicima. U tom poslanstvu bili su Aulo Terencije Varon, Gaj Pletorije i Gaj Cicerej.

LIVIJE 42.29,11

Gentije, kralj Ilira, nije se još sasvim odlučio kojoj da se strani prikloni, ali je učinio da bude sumnjiv Rimljanima, i činilo se da će se upravo pridružiti ovoj ili onoj strani, više po nagonu nego po razložitoj odluci.

LIVIJE 42.36,9

Odatle je (sc. Gnej Sicinije) poslao svoje tribune s dvije tisuće vojnika, da zauzmu dasaretske i ilirske utvrde, jer su oni sami (sc. ljudi u tim utverdama) tražili zaštitu, da bi bili sigurniji od napada susjednih Makedonaca.

LIVIJE 42.37,1-2

Nakon nekoliko dana Kvint Marcije, Aulo Atilije i dva Lentula, Kvint i Sergije, a također i Lucije Decimije, bili su poslani kao poslanici u Grčku. Doplovili su do Korkire s tisuću pješaka. Ondje su međusobno podijelili i područja koja će obići i vojnike. Decimije je poslan kralju Ilira Gentiju s nalogom da ga, ako uoči da ovaj još ima nekog obzira prema prijateljstvu s rimskim narodom, pokuša pridobiti da aktivno sudjeluje u ratu, u svojstvu saveznika.

LIVIJE 42.45,8

Decimije se jedini vratio u Rim ne postigavši ništa, i ozloglašen jer je bio osumnjičen da je od kraljeva Ilira primio čak i novac.

LIVIJE 42.48,5-8

Pretor Gaj Lukrecije, kome je dano zapovjedništvo nad brodovljem, otputovao je iz Rima s četrdeset peteroveslarki. Naime, bilo je odlučeno da se od popravljenih brodova dio ostavi u gradu za razne potrebe. Ispred pretora poslan je brat Marko Lukrecije s jednom peteroveslarkom, sa zapovijedi da od saveznika, prema ugovoru, preuzme brodove i da se kod Kefalenije sastane s mornaricom. Od stanovnika Regija uzeta je jedna troveslarka, od Lokrana dvije, od Urićana četiri. Ploveći mimo obale Italije, do posljednjeg rta Kalabrije, prešao je preko Jonskog mora do Dirahija. Ondje je dobio deset lemba od samih Dirahijaca, dvanaest od Isejaca i pedeset i četiri od kralja Gentija, pretvarajući se da vjeruje kako su oni pripremljeni u korist Rimljana. Odvezavši sve lađe, trećeg dana je prešao na Korkiru, a odatle odmah u Kefaleniju.

LIVIJE 43.9,4-7

Nigdje drugdje se nije ratovalo osim u Makedoniji. Ipak su sumnjali u Gentija, kralja Ilira. Stoga je senat odredio da se osam potpuno opremljenih brodova pošalje iz Brundizija Gaju Furiju, legatu u Isi, koji je bio zadužen za otok sa snagama od dva isejska broda. Dvije tisuće vojnika ukrcano je na te lađe, koje je pretor Marko Recije prema senatorskoj odluci unovačio u onom dijelu Italije koji leži nasuprot Iliriku. Konzul Hostilije je poslao Apija Klaudija u Ilirik s četiri tisuće pješaka, da zaštiti stanovnike koji graniče s Ilirikom. On nije bio zadovoljan onim trupama koje je poveo, i zatražio je pomoćne čete od saveznika te je naoružao do osam tisuća ljudi raznih vrsta. Prešavši čitav taj kraj, utaborio se kod Lihnida, dasaretskog grada.

LIVIJE 43.18,1-7

Perzej se početkom zime nije usudio izići izvan Makedonije, da Rimljani ne bi provalili u nebranjeno kraljevstvo. Oko zimskog solsticija, kad je duboki snijeg uzrokovao da planine budu neprohodne iz Tesalije, uvidio je da je sad prilika da razbije nade i srčanost susjeda, da ne bi od njih prijetila opasnost dok je okrenut prema ratu s Rimom. Iz Trakije je osigurao mir Kotis, iz Epira Kefal iznenadnim odmetanjem od Rimljana, a Dardance je pokorio u nedavnom ratu. Videći da je jedina strana neprijateljska Makedoniji ona u kojoj se otvara put iz Ilirika, a ni sami Iliri nisu mirni i pružaju pristup Rimljanima, i da ako pokori najbliže Ilire može i kralja Gentija, koji se već dugo koleba, navesti na savez, krenuo je s deset tisuća pješaka, od kojih su dio bili falangiti, i s dvije tisuće lako naoružanih vojnika i pet stotina konjanika i došao u Stuberu. Ondje je uzео žito za više dana i odredio da ga prati mašinerija za opsadu gradova. Trećeg dana postavio je tabor kod Uskane - to je najveći grad u zemlji Penesta - ali je ipak, prije nego što napadne, poslao ljude da izvide raspoloženje zapovjednika posade i samih građana. Naime, ondje je, s ilirskim mladićima, bila i rimska posada. Nakon što su ovi javili da ih se ničim ne može umiriti, počeo je s opsadom i pokušao zauzeti grad taktikom opkoljavanja.

LIVIJE 43.18,11

Nakon što su (sc. Rimljani) izišli iz grada, ilirska četa - bilo ih je pet stotina - i Uskanjani predali su sebe i grad.

LIVIJE 43.19,1-7

Nakon što je smjestio posadu u Uskani, Perzej je odveo u Stuberu čitavo mnoštvo zarobljenika, kojih je bilo gotovo koliko i njegovih vojnika. Ondje je Rimljane - bilo ih je četiri tisuće - raspodijelio po pritvorima u raznim gradovima, osim prvake; Uskanjane i Ilire je prodao; vojsku je poveo natrag u zemlju Penesta, da podvrgne pod svoju vlast Oenej, grad koji je imao vrlo povoljan položaj, a i jer se onuda prelazi u zemlju Labeata kojom vlada Gentije. Kada je prolazio mimo naseljenog kastruma imenom Draudak, jedan koji je poznao taj kraj rekao je da nema smisla osvojiti Oenej ako ne pokori i Draudak; taj je kastrum na boljem položaju za sve svrhe. Kada se približio s čitavom vojskom, ovi su se odmah predali. Ohrabren brzom predajom, nakon što je vidio koliki je strah od njegovih trupa, uz pomoć istoga straha pokorio je jedanaest drugih kastela. Samo mali broj njih zahtijevao je primjenu sile, ostali su se dobrovoljno predali. Ondje je bilo zarobljeno tisuću i pet stotina rimskih vojnika koji su ondje bili raspoređeni kao posada. Karvilije iz Spolietije bio je na veliku pomoć u pregovorima rekavši da se prema njima nije okrutno postupalo. Zatim je stigao do Oeneja, koji nije mogao osvojiti bez redovite opsade.

LIVIJE 43.19,13-14

Vraćajući se kao pobjednik u Stuberu, poslao je Gentiju kao poslanike Ilira Pleurata koji je kod njega boravio kao prognanik, i Adeja, Makedonca iz Beroje. Naložio im je da mu izlože njegove pothvate toga ljeta i zime protiv Rimljana i Dardanaca; neka dodaju i nedavne operacije zimskog pohoda u Iliriku. Neka osokole Gentija na prijateljstvo s njim i Makedoncima.

LIVIJE 43.20,1-4

Oni su prešli bilo planine Skord i prolazili su kroz pustopoljine Ilirika koje su Makedonci takvima učinili namjerno ih opustošivši, da Dardanci ne bi imali lak prijelaz u Ilirik ili Makedoniju. Stigli su napokon, nakon mnogih muka, u Skodru. Kralj Gentije je bio u Lisu. Poslanici su onamo pozvani i dobronamjerno su saslušane poruke koje su imali prenijeti, ali ponijeli su odgovor bez učinka, da on doduše ima volju ratovati protiv Rimljana, ali da jako oskudijeva u novcu da bi pokušao to što želi. To su javili u Stuberu kralju koji je tada bio zauzet prodavanjem zarobljenika iz Ilirika. Odmah su isti poslanici, a njima je pridružen Glaukija, jedan od kraljevih osobnih stražara, poslani natrag bez spominjanja novca, čime se jedinim barbarin u oskudici može nagnati na rat. Zatim je opustošio Ankiru i poveo vojsku natrag u zemlju Penesta. Ojačavši posade u Uskani i svim kastelima oko nje koje je osvojio, povukao se u Makedoniju.

LIVIJE 43.21,1-4

Lucije Celijski, rimski legat, bio je zadužen za Ilirik. On se nije usuđivao pomaknuti dok je kralj (sc. Perzej) bio u tom području, ali je nakon njegova odlaska pokušao natrag pridobiti Uskanu na području Penesta. Posada Makedonaca koja je ondje bila odbila ga je, zadavši mu mnogo rana, i on je povukao čete u Lihnid. Odatle je nakon par dana poslao Marka Trebelija iz Fregele, s dosta jakim odredom, u zemlju Penesta da uzme taoce od onih gradova koji su ostali prijatelji i saveznici. Neka zatim ode dalje do Partina - i oni su obećali dati taoce. Od oba plemena dobio ih je bez poteškoća. Vitezovi iz plemena Penesta poslani su u Apoloniju, a oni iz plemena Partina u Dirahij - tada je ime Epidamnus bilo poznatije među Grcima. Apije Klaudije, želeći isprati sramotu nanijetu u Iliriku, poduzeo je opsadu Fanote, epirske utvrde.

LIVIJE 43.23,6-8

Apije, uzalud trateći vrijeme u tom kraju, nakon što je otposlao posade Haonaca, Tesproćana i ako je još bilo kojih epirskih, povukao se s italjskim vojnicima u Ilirik, raspodijelivši vojnike po savezničkim gradovima Partina u zimske logore; sam je otišao u Rim da žrtvuje. Perzej je poslao u Kasandreju kao posadu tisuću pješaka i dvije stotine konjanika, sazvanih među Penestima. Od Gentija su se vratili poslanici s istim odgovorom.

Perzej ga nije tada prestao nagovarati, slavši druge i druge poslanike, iako je bilo očigledno koliko bi Gentije pružio pomoći, ali ipak nije mogao u duši odlučiti da potroši toliko za stvar od najvećeg značaja u svakom pogledu.

LIVIJE 44.21,1-5

Saslušavši poslanike, Lucije Emilije je iznio pitanje zapovjedništva u ratu. Senat je odlučio da konzuli i narod izaberu jednak broj tribuna za osam legija. Izglasano je i da se te godine nitko ne izabere osim ako već nije imao službu. Tada je između svih vojničkih tribuna Lucije Emilije morao izabrati koga god je htio za dvije legije za Makedoniju. Dalje je izglasano da nakon latinskog festivala konzul Lucije Emilije i pretor Gnej Oktavije, kome je izdrijebana mornarica, otiđu u svoja područja operacija. Njima je kao treći bio dodat Lucije Anicije, pretor zadužen za sudbovanje među peregrinima. Određeno je da će on naslijediti Apija Klaudija u zapovjedništvu nad Ilirikom oko Lihnida. Novačenje je povjereno konzulu Gaju Liciniju.

LIVIJE 44.21,9-10

Povrh toga zapovijeđeno je saveznicima da daju deset tisuća pješaka i osam stotina konjanika. Ta posada je dodata Aniciju uz dvije legije, koje je morao prebaciti u Makedoniju; svaka je legija imala po pet tisuća i dvije stotine pješaka i tri stotine konjanika. A u mornaricu je unovačeno pet tisuća savezničkih mornara.

LIVIJE 44.23,1-10

Dok se to događalo u Italiji, Perzej se nije mogao odlučiti dovršiti ono što je već počeo, jer se zahtijevalo da potroši novac da bi Gentija, kralja Ilira, potakao na savez. Nakon što je opazio da su Rimljani ušli kroz prolaz i da se približava konačna faza rata, smatrao je da ne smije dalje odlagati. Kad je preko poslanika Hipije ugovorio tri stotine talenata srebra, i to tako da se taoci dadu s obje strane, poslao je Pantauha, jednog od najvjernijih prijatelja, da to obavi. U Meteonu, u zemlji Labeatidi, susreo se Pantauh s kraljem Ilira; ondje je od kralja primio zakletvu i taoce. I Gentije je poslao poslanika koji se zvao Olimpion; on je zatražio zakletvu i taoce od Perzeja. S njim su bili poslani ljudi da prime novac. Na Pantauhov prijedlog, određeni su Parmenion i Morko koji će kao poslanici ići s Makedoncima na Rod. Njima je zapovijeđeno da, kad prime zakletvu, taoce i novac, tek tada oputuju na Rod. Smatralo se da se imenima dva kralja zajedno mogu Rođani potaknuti na rat protiv Rimljana. Kada se pridruži država koja je više od drugih tada bila slavna zbog pomorstva, Rimljanima neće ostati nade ni na kopnu ni na moru. Kad su Iliri došli, Perzej je krenuo iz tabora kod rijeke Elpej s čitavom konjicom i susreo se s njima u Diumu. Ondje su potvrdili ono što su ugovorili, okruženi četom konjanika za koje je kralj želio da budu prisutni pri potvrđivanju ugovora s Gentijem, smatrajući da će

to unekoliko osokoliti njihova srca. Pred njihovim očima dati su i primljeni taoci. U Pelu, u kraljevsku blagajnu, poslani su ljudi koji su morali primiti novac, a onima koji su morali ići na Rod s ilirskim poslanicima zapovijeđeno je da se ukrcaju na brod u Tesaloniki. Ondje je bio Metrodor, koji je nedavno došao s Roda, i putem autoriteta Dinona i Polijarata, prvaka države, potvrđivao je da su Rođani spremni na rat. On je određen za vođu poslanstva kome su bili pridruženi Iliri.

LIVIJE 44.26,1-2

I nije samo u tome Perzej zbog škrтости krivo postupio, kad je s obećanim novcem mogao posredstvom Eumena imati mir koji je valjalo tražiti čak i da je dio kraljevstva bio otcijepljen, ili, da je bio prevaren, mogao je izložiti neprijatelja natovarenog plijenom i Rimljane učiniti njegovim neprijateljima. Ali i prije pripremljen savez s kraljem Gentijem i sada golema pomoć Gala raštrkanih po Iliriku bili su izgubljeni zbog škrтости.

LIVIJE 44.27,8-12

Istom škrtošću od sebe je udaljio kralja Gentija. Naime, kad je izbrojio tri stotine talenata Gentijevim ljudima poslanim u Pelu, dozvolio je da stave svoj pečat na novac. Zatim je poslao deset talenata Pantauhu i zapovijedio da se oni odmah dadu kralju; svojim ljudima, koji su nosili preostali novac zapečaćen pečatom Ilira, zapovijedio je da ga voze u kratkim razmacima puta i da, kad napokon dođu do granice Makedonije, ondje zastanu i čekaju njegove glasnike. Gentije je primio mali dio novca i nakon toga ga je Pantauh neprestano poticao da Rimljane izazove neprijateljskim činom. Gentije je zatim poslanike Marka Perpenu i Lucija Petilija, koji su tada slučajno k njemu došli, bacio u zatvor. Čuvši to, Perzej je smatrao da se ovaj ionako sada zaratio protiv Rimljana, i poslao je ljude da opozovu one koji su nosili novac, kao da se radi samo o tome koliko najviše će plijena sačuvati za Rimljane, kada ga oni pobijede.

LIVIJE 44.29,6-8

Nekako u isto vrijeme makedonski i ilirski poslanici zajedno su stigli na Rod; njihovom autoritetu pomogao je ne samo dolazak lembe koji su lutali posvuda oko Kiklada i po Egejskom moru, nego i sama veza između kraljeva Perzeja i Gentija i glas o dolasku Gala s velikim brojem pješaka i konjanika. Pa ipak, iako je samouvjerenost Dinona i Polijarata, koji su bili na Perzejevoj strani, rasla, kraljevima nije dat dobronamjeran odgovor, nego je javno oglašeno da će Rođani svojim ugledom pomoći završetku rata. Stoga i sami kraljevi moraju mirno promijeniti mišljenje i prihvatiti mir.

LIVIJE 44.30,1-15

Već je bio početak proljeća i novi su zapovjednici stigli u provincije, konzul Emilije u Makedoniju, Oktavije s brodovljem u Orej, Anicije u Ilirik; njemu je zadaća bila da ratuje protiv Gentija. Gentije je sin Pleurata, kralja Ilira, i Euridike. Imao je dva brata, Platora od oba roditelja i Karavantija od iste majke. U ovoga je, zbog niskog očeva podrijetla, manje sumnjao, a Platora je ubio, kao i svoja dva prijatelja, Etrita i Epikada, krepke ljude, da bi što sigurnije vladao. Pričalo se da je zavidio svome bratu što se zaručio s Etutom, kćeri Monunija, dardanskog prvaka, jer je tim brakom mogao sebi pridobiti pleme Dardanaca. A taj čin je vrlo blizak istini, jer je nakon Platorovog ubojstva Gentije oženio tu djevojku. Uklonivši strah od brata, počeo je biti nepodnošljiv sunarodnjacima; neumjerenost u vinu rasplamsala je goropadnost urođenu karakteru. Zatim, kao što je već rečeno, potaknut na rat protiv Rimljana skupio je sve čete u Lis. Ondje je bilo petnaest tisuća naoružanih ljudi. Odatle je poslao brata da silom ili prijetnjama s tisuću pješaka i pet stotina konjanika pokori pleme Kava, a sam je krenuo do grada Basanije, udaljenog pet milja od Lisa. Stanovnici su bili rimski saveznici, pa su, kad su im bili poslani (Gentijevi) glasnici da ih iskušaju, više voljeli pretrpjeti opsadu nego se predati. Kada je Karavantije stigao među Kave, gradić Durnij ga je ljubazno primio, ali je Karavandis, drugi grad, zatvorio vrata. Dok je njihova polja naširoko pustošio, ubijena je nekolicina raštrkanih vojnika u sukobu sa stanovnicima polja. Dotad je Apije Klaudije pripojio onoj vojsci koju je imao augzilijare Bulina i građana Apolonije i Dirahija i krenuo iz zimskog tabora koji je imao uz rijeku Genus, jer je čuo za savez između Perzeja i Gentija i bio bijesan zbog nepravde nad zlostavljanim poslanicima, i bez oklijevanja je kanio ratovati protiv Gentija. Pretor Anicije je u to doba čuo u Apoloniji što se dogodilo u Iliriku i poslao je naprijed pismo Apiju da ga pričeka kod Genusa. Za tri je dana i sam stigao u tabor i onim augzilijarnim četama koje je imao pridružio dvije tisuće pješaka i dvadeset konjanika od partskih mladića - Epikad je zapovijedao pješacima, Algalso konjanicima - i pripremao se povesti ih u Ilirik, najviše zato da Basanjane oslobodi opsade. Njegov polazak zadržala je vijest da lembi pustoše morsku obalu. Bilo je osamdeset lembe koje je, na Pantauhov savjet, Gentije poslao da pustoše polja Dirahija i Apolonije. Tada je brodovlje do [...] to [vidjevši/čuvši?] predali su se.

LIVIJE 44.31,1-15

Zatim su i gradovi u tom području isto učinili, a promjeni mišljenja pomogla je blagost i pravednost rimskog pretora prema svima. Zatim je otišao do Skodre koja je bila glavno uporište u ratu, ne samo zato što ju je Gentije uzeo za sebe kao tvrđavu čitavog kraljevstva, nego i zato što je ona najbolje utvrđena u području plemena Labeata i teško pristupačna. Nju opasuju dvije rijeke, Klausal koja teče mimo one strane grada koja se otvara na istok, i Barbana sa zapadne strane, koja izvire iz Labeatskog jezera. Ove dvije rijeke, nakon što se sastanu, utječu u rijeku Orijund koja izvire iz planine Skord, a

povećava se i mnogim drugim rijekama i utječe u Jadransko more. Planina Skord, nadaleko najviša u tom kraju, na istok pod sobom ima Dardaniju, na jug Makedoniju, na zapad Ilirik. Iako je grad bio utvrđen prirodnim položajem i čitavo pleme Ilira i sam kralj su ga štitali, ipak je rimski pretor, budući da je prve pothvate uspješno dovršio i smatrao da će iza početka slijediti sreća u čitavoj kampanji te da će brza odmazda biti djelotvorna, uredio vojsku i došao do zidina. Da su zatvorili vrata i porazmjestili se naoružani po zidinama, vratima i kulama i obranili grad, otjerali bi Rimljane od zidina i pokušaj bi ostao uzaludan. Ali oni su izišli iz grada i s više srčanosti započeli bitku na jednakom terenu nego što su je izdržali. Bili su odbijeni i zbijeni u bijegu, a više od dvije stotine palo je u samom otvoru vrata, unesavši toliko straha da je Gentije odmah poslao poslanike preko kojih je molio primirje da bi mogao razmisliti o svom položaju. Data su mu tri dana; budući da je rimski tabor bio udaljen od grada skoro pet stotina koraka, ukrao se na lađu i plovio rijekom Barbanom do Labeatskog jezera, jer je tobože tražio skrovište da tamo razmišlja, ali se, kako je postalo očigledno, lažno nadao da će brat Karavantije skupiti mnogo tisuća oružanih ljudi i stići iz onog područja u koje je bio poslan. Nakon što je glasina o tome prestala, nakon tri dana istu je lađu pustio rijekom prema Skodri. Poslavši naprijed glasnike da osiguraju mogućnost da se obrati pretoru i dobivši dozvolu, došao je u tabor. Na početku govora počeo je optuživati svoju ludost i napokon je pao u zaklinjanje i plač, bacio se do koljena pretoru i predao se u njegovu vlast. Pretor mu je prvo zapovijedio da bude srčan, zatim ga je pozvao na večeru i Gentije se vratio u grad k svojim. I nakon što je toga dana večerao s pretorom, uz znakove počasti, bio je predan vojničkom tribunu Gaju Kasiju da ga čuva, primivši deset talenata, jedva gladijatorsku cijenu, kao kralj od kralja, da bi pao u takvu nesreću.

LIVIJE 44.32,1-5

Nakon što je Anicije osvojio Skodru, prvo je zapovijedio da se potraže poslanici Petilije i Perpenu i dovedu k njemu. Kada ih je zahvaljujući svom ugledu dobio natrag, odmah je poslao Perpenu da uhiti prijatelje i rođake kralja. Ovaj je otputovao u Meteon, grad plemena Labeata, i u tabor Skodru doveo ženu Etlevu s dva sina, Skerdilaidom i Pleuratom, i brata Karavantija. Anicije je ilirski rat dovršio unutar trideset dana i Perpenu je poslao kao glasnika pobjede u Rim, a poslije malo dana i samoga kralja Gentija s majkom, ženom, djecom, bratom i ostalim prvacima Ilira. Taj je rat jedinstven jer je se u Rimu prije čulo da je dovršen nego da je počeo.

LIVIJE 44.46,8

Na tom mjestu (sc. u Peli) bilo je kraljevsko blago. Ali tada nije nađeno ništa osim tri stotine talenata koji su bili poslani kralju Gentiju, a zatim uzeti natrag.

LIVIJE 45.3,1-2

Iz Ilirika su dva poslanika, Gaj Licinije Nerva i Publije Deciје, javili da je ilirska vojska poražena, da je kralj Gentije uhićen i da je Ilirik u vlasti rimskog naroda. Zbog tih uspjeha pod vodstvom i auspiciјem pretora Lucija Anicija senat je odredio zahvale koje će trajati tri dana. Konzul je odredio da se latinska svečanost održi 10, 11. i 12. studenoga.

LIVIJE 45.7,2

U doba naših očeva Sifaks je bio uhićen i doveden u rimski tabor. No, budući da se on ne može uspoređivati ni po svojoj slavi ni po slavi plemena, rat protiv njega bio je samo dodatak punskom ratu, kao i rat protiv Gentija makedonskom ratu.

LIVIJE 45.16,1-2

Kada su konzuli Kvint Elije i Marko Junije uputili senatu pitanje o provincijama, senat je odlučio da se Hispanija opet podijeli u dvije provincije, a bila je jedna za vrijeme makedonskog rata; da Makedoniju i Ilirik zadrže isti zapovjednici, Lucije Paulo i Lucije Anicije, dok na savjet senatskog poslanstva ne uredе prilike u područjima koja su bila uznemirena ratom i koja je valjalo drugačije urediti od kraljevstva.

LIVIJE 45.17,1

Zatim je senat odredio poslanike po čijem će savjetu zapovjednici Lucije Paulo i Lucije Anicije srediti prilike: deset za Makedoniju, pet za Ilirik.

LIVIJE 45.17,4

Za Ilirik su imenovani ovi (sc. poslanici): konzular Publije Elije Ligo, Gaj Cicereј i Gnej Bebije Tampil - ovaj je prošle godine, a Cicereј prije mnogo godina bio pretor, Publije Terencije Tuskivikan i Publije Manilije.

LIVIJE 45.18,1-2

Prije svega odlučeno je da Makedonci i Iliri budu slobodni, da bi svim plemenima bilo jasno da snage rimskog naroda ne donose ropstvo slobodnima, nego naprotiv slobodu porobljenima; da plemena koja su bila slobodna vide da im je sloboda sigurna i stalna i da su pod zaštitom rimskog naroda, a ona koja su živjela pod kraljevima da osjete da su oni sada blaži i pravedniji pod paskom rimskog naroda; ako se ikada kraljevi zarate protiv rimskog naroda, ishod rata donijet će pobjedu Rimljanima, a plemenima slobodu.

LIVIJE 45.26,1-3

Dok se to ondje događalo, drugo u Makedoniji a treće u Rimu, u međuvremenu je u Iliriku, nakon što je stavio pod stražu kralja Gentija, kao što je već rečeno, Lucije Anicije u Skodri, koja je bila prijestolnica, postavio kao zapovjednika posade Gabinija, a u Rizonu i Olciniju, strateški važnim gradovima, Gaja Licinija. Njih postavivši za zapovjednike u Iliriku, s preostalom vojskom otputovao je u Epir.

LIVIJE 45.26,11-15

Umirivši Epir i rasporedivši trupe po zimskim taborima, unutar strateških gradova, Anicije se vratio u Ilirik i u Skodri, kamo je došlo pet poslanika iz Rima, sazvaio prvake iz čitave provincije i održao sastanak. Ondje je s tribunala proglasio, prema savjetu vijeća, da su senat i rimski narod odlučili da Iliri budu slobodni; povući će posade iz svih gradova, utvrda i kastela. A ne samo slobodni nego i izuzeti od poreza bit će Isejci, Taulanti, od Dasareta Pirusti, stanovnici Rizona i Olcinija, koji su prešli k Rimljanima dok je Gentije još bio na vlasti. I Daorsima se daje imunitet jer su napustili Karavantija i s vojskom prešli k Rimljanima. Skodranima, Dasaretima, Selepitanima i ostalim Ilirima nametnut je porez u visini polovice iznosa od onog koji su plaćali kralju. Zatim je Ilirik podijelio na tri dijela. Prvi je bio onaj koji je ranije bio osvojen, drugi su činili svi Labeati, treći stanovnici Akruvija, Rizona, Olcinija i njihovi susjedi. Nakon što je taj zakon određen za Ilirik, sam se vratio u Epir, u zimski tabor kod Pasarona.

LIVIJE 45.35,1

U Rim su prvo pod stražom odvedeni zarobljeni kraljevi Perzej i Gentije, skupa s djecom, a zatim ostalo mnoštvo zarobljenika.

LIVIJE 45.35,4-5

Nakon nekoliko dana Anicije i Oktavije su otputovali na svojim brodovima. Svoj trojici odredio je senat trijumf i povjerio Kvintu Kasiju, pretoru, da s pučkim tribunima uredi, prema autoritetu senata, da zamole narod da im dozvole imperij za onaj dan kada će se dovesti u grad kao trijumfatori. Nije bilo rasprave o trijumfu Anicija i Oktavija; ali zavist je napala Paula, s kojim se ni oni sami nisu mogli bez stida uspoređivati.

LIVIJE 45.39,3-4

Želite li više, građani, da se Gentije vodi u trijumfu ili Perzej, i da se radije slavi zbog dodatka rata nego zbog samoga rata? Legije iz Ilirika će ovjenčane ući u grad, a i pomorski saveznici; zar će makedonske legije gledati tuđe trijumfe, dok je njihov odbijen?

LIVIJE 45.43,1-10

Još je bilo živo sjećanje na makedonski trijumf, ne samo u mislima nego skoro i pred očima, kada je Lucije Anicije na blagdan Kvirinov proslavio trijumf nad kraljem Gentijem i Ilirima. Ljudi su vidjeli više sličnosti nego jednakosti (sc. s Perzejevim trijumfom); sam zapovjednik bio je nižeg ranga, i po podrijetlu - Anicije u usporedbi s Emilijem - i po imperatorskom položaju - pretor u usporedbi s konzulom; a i Gentije se ne može uspoređivati s Perzejem, niti Iliri s Makedoncima, niti plijen s plijenom, novac s novcem, darovi s darovima. Ali, iako je nedavni trijumf bio sjajniji od ovoga, ipak je bilo jasno onima koji su upirali oči u ovoga da ga ne valja prezirati. Anicije je u malo dana pokorio pleme Ilira, žestoko i na kopnu i na moru, koje se pouzdalo u teren i u utvrde. Zario je kralja i čitavu kraljevsku obitelj. U trijumfu je provezao mnoge vojničke zastave i drugi plijen i kraljevski namještaj, 27 ponda zlata, 19 ponda srebra, 13.000 denara i 120.000 ilirskog srebrnog novca. Pred kolima su vođeni kralj Gentije sa ženom i djecom i Karavantije, kraljev brat, te nekoliko ilirskih plemića. Anicije je od plijena svakom vojniku dao četrdeset i pet denara, centurionu dvostruko, konjaniku trostruko, saveznicima Latinima koliko i građanima, a pomorskim saveznicima koliko i vojnicima. Ovaj trijumf su vojnici veselije slijedili, a samoga su vojskovođu slavili mnogim pjesmama. Iz ovoga plijena dobiveno je dvadeset milijuna sestercija, kako kaže Antijat, osim zlata i srebra koje je prenešeno u blagajnu. Nije jasno odakle su ti podaci mogli biti uzeti, pa sam pisca pretpostavio činjenicama. Kralj Gentije je s djecom, ženom i bratom odveden u Spoletij u pritvor, po odluci senata, a ostali zarobljenici su bačeni u zatvor u Rimu; kada su građani Spoletija odbili primiti naoružane stražare, kraljevska je obitelj prebačena u Iguvij. Od ilirskog plijena ostalo je bilo dvije stotine i dvadeset lembe, oni su bili oduzeti kralju Gentiju i Kvint Kasije ih je, po odluci senata, dodijelio Korkiranima, Apolonjanima i Dirahijcima.

LIVIJE, Periochae, 43

Perzej je sretno dovršio kampanju u Trakiji, pobijedio Dardance i došao do Ilirika gdje je vladao kralj Gentije.

LIVIJE, Periochae, 44

I Gentije, kralj Ilira, budući da se pobunio, predao se pobijeđen od pretora Lucija Anicija, i poslan je u Rim sa ženom, djecom i bližnjima. Perzej je nagovarao Eumena, pergamskog kralja i Gentija, ilirskog kralja, da mu pomognu; budući da nije dao novac koji je bio obećao, oni su ga napustili.

APIJAN, Macedonica, 18.1

Gentije, kralj Ilira koji graniče s Makedoncima, načinio je savez s Perzejem na temelju tri stotine talenata, od čega mu je bio isplaćen dio svote, i napao je rimsku Iliriju; kada su Rimljani poslali Perpenu i Petilija kao poslanike da to istraže, bacio ih je u zatvor. Kada je Perzej za to doznao, odlučio je da ne isplati ostatak novca, jer je smatrao da se Gentije samim tim činom već deklarirao kao neprijatelj Rima.

APIJAN, Illyrica, 9

Dok su Rimljani ratovali protiv Makedonaca za kraljevanja Perzeja, Filipova nasljednika, Gentije, kralj drugog ilirskog plemena, sklopio je savez s Perzejem zbog novca, napao rimsku Iliriju i zatvorio poslanike koje su Rimljani poslali, optuživši ih da nisu došli kao poslanici nego kao špijuni. Anicije, rimski zapovjednik, u pomorskoj ekspediciji zarobio je neke Gentijeve lađe i zatim se s njim sukobio na kopnu, porazio ga i zatvorio u utvrdu. Kada je ovaj molio za pregovore, Anicije mu je zapovijedio da se preda Rimljanima. Tražio je i dobio tri dana za razmišljanje. Na kraju toga roka, a u međuvremenu su njegovi podanici prešli na Anicijevu stranu, molio je da s njim razgovara i, pavši do njegovih koljena, molio je za oprost na najponizniji način. Anicije je ohrabrio preplašenog bijednika, podigao ga i pozvao na večeru, ali kada je odlazio s gozbe zapovijedio je liktorima da ga bace u zatvor. Nakon toga Anicije je poveo njega i njegove sinove u trijumfu u Rim i čitav rat protiv Gentija bio je dovršen unutar dvadeset dana. A Emilije Paulo, pobjednik nad Perzejem, djelovao je prema tajnim uputama senata i na svom povratku u Rim posebno posjetio sedamdeset gradova koji su pripadali Gentiju. Oni su se veoma uzbunili, ali im je on obećao da će im oprostiti ono što su učinili ako mu predaju svo zlatu i srebro koje imaju. Kada su oni na to pristali, poslao je odred svoje vojske u svaki od tih gradova, određivši da svi zapovjednici djeluju istoga dana i zapovijedivši da u zoru u svakome gradu objave da stanovnici donesu svoj novac na tržnicu u roku od tri sata; kada to oni učine, neka opljačkaju što je ostalo. Tako je Paulo opljačkao sedamdeset gradova u jednom satu.

PLUTARH, Aemilius Paullus, 9.6

Perzej je također potajno poticao Gale nastanjene duž Dunava, zvane Bastarnima, konjaničko i ratoborno mnoštvo; pozvao je i Ilire preko njihova kralja Gentija da s njim sudjeluju u ratu.

PLUTARH, Aemilius Paullus, 13,1-3

Perzej je ne samo od sebe udaljio Gale, nakon što ih je izigrao, nego je i, nakon što je Ilira Gentija naveo da mu pomogne u ratu, na temelju tri stotine talenata, pokazao kraljevim glasnici novac koji je izbrojio i nagnao ih da udare svoj pečat na vreće;

zatim, kada je Gentije, uvjeren da je dobio svotu koju je tražio, počinio strašno i bezbožno djelo i uhitio rimske poslanike koji su mu bili poslani, Perzej je smatrao da novac više nije potreban da se Gentije učini rimskim neprijateljem jer je i prije nego što ga je dobio dao stalan залог svoje mržnje i upleo se u rat velikom nepravdom koju je učinio, lišio je sirotog bijednika tri stotine talenata i dozvolio da ga Lucije Anicije, zapovjednik poslan protiv njega s vojskom, odvede iz njegova kraljevstva sa ženom i djecom, kao pticu iz gnijezda.

VALERIJE MAKSIM, 3.3,2

Kada se zahtijevalo da se Pompej, koga je kralj Gentije za vrijeme posjeta poslanika zarobio, pokori odluci senata, približio je prst gorućoj svjetiljci i dozvolio da ga spali; tim trpljenjem je u kralju uzrokovao mučno nastojanje da nešto o njemu sazna i usadio veliku želju da zatraži prijateljstvo rimskog naroda.

DIODOR, 30.9,1-2

Perzej je poslao poslanike Gentiju, kralju Ilira i njihovu najmoćnijem prvaku u to doba, predlažući da poduzmu simultanu akciju. Kada je Gentije ustvrdio da je voljan ratovati protiv Rimljana ali da nema novca, Perzej je opet poslao ljude k njemu, oglušivši se, međutim, o pitanje novca. Dobivši isti odgovor, poslao je ljude treći put; iako je dobro znao što je Gentiju na umu, pravio se da to nije tako i rekao je da ako se njihov pothvat završi kako je planirano, dat će veliku zadovoljštinu. Još uvijek ne htijući dati unaprijed novac, Perzej je ponovo poslao poslanike Gentiju ne rekavši ni riječ o neposrednom davanju novca nego nagovijestajući velike stvari koje Gentije može očekivati nakon uspješno završenog posla. Veliki je problem da li se to okolišanje mora smatrati glupošću ili očitom ludošću ljudi koji tako čine.

DIODOR 31.8,3

Senat je odlučio da Makedonci i Iliri budu slobodni i da plaćaju polovicu svote koju su ranije plaćali kao porez svojim kraljevima.

DIODOR 31.8,5

Slično je senat postupio s Ilirima čijeg su kralja Gentija Rimljani zarobili zajedno s Perzejem. Plemenito davši im dar slobode, Rimljani su odredili da plaćaju polovicu poreza koji su ranije plaćali svojim kraljevima.

EUTROPIJE 4.6,2

Perzej je kao pomagače imao Kotisa, kralja Trakije, i ilirskog kralja imenom Gentije.

EUTROPIJE 4.6,4

Uskoro je protiv Perzeja poslan Lucije Emilije Paulo, konzul, a u Ilirik pretor Gaj Anicije protiv Gentija. Ali Gentije se, lako pobijeđen u jednoj bici, uskoro predao. Ujedno su njegova majka, žena, dva sina i brat došli pod vlast Rimljana. Tako se, nakon što je rat dovršen unutar trideset dana, prije saznalo da je Gentije pobijeđen nego što se dojavilo da je rat počeo.

EUTROPIJE 4.7,3

Rimljani su Makedoncima i Ilirima dali ove zakone: da budu slobodni i da plaćaju polovicu od onih poreza koje su prije plaćali kraljevima, da se pokaže da se rimski narod više bori zbog jednakosti nego zbog pohlepe.

EUTROPIJE 4.8,2

Poslije Emilija Paula i Anicije je trijumfirao nad Ilirima. Gentije se s bratom i sinovima vodio ispred kola. Na taj spektakl došli su u Rim kraljevi mnogih naroda; među ostalima došli su i Atal i Eumen, kraljevi Azije, te Prusija, kralj Bitinije.

OROZIJE 4.20,36

Za vrijeme konzulovanja Publija Licinija Krasa i Gaja Kasija Longina vodio se makedonski rat. Ovaj se rat s pravom mora smatrati jednim od zaista važnih. Oni koji su pomagali Rimljane bili su slijedeći: prvo, čitava Italija, zatim Ptolemej, kralj Egipta te Arijarat iz Kapadokije, Eumen iz Azije i Masinisa iz Numidije. Perzej i Makedonci imali su kao saveznike Tračane i njihova kralja Kotisa i Ilire udružene pod njihovim kraljem Gentijem.

OROZIJE 4.20,37

Kada se konzul Kras približavao, Perzej je krenuo naprijed da se s njim susretne i sukobio se s njim u bici. Rimljani su pretrpjeli bijedni poraz i pobjegli su. U kasnijoj bici obje strane sukobile su se s gotovo jednakim gubicima i zatim se povukle u zimske logore. Nakon što je u mnogim bitkama pobijedio rimsku vojsku, Perzej je prešao u Ilirik, gdje je napao i osvojio Uskanu, grad koji je branila rimska posada. Ubio je neke članove velike rimske posade, druge je prodao u ropstvo, a ostatak poveo sa sobom u Makedoniju.

KASIJE DION, frg. 66,1

Kada je rimski utjecaj opadao a njegov rastao, Perzeja je obuzelo potcjenjivanje i smatrao je da mu saveznici više nisu potrebni; vjerovao je ili da će mu besplatno pomagati ili da može pobijediti sam. Stoga nije platio ni Eumenu ni Gentiju novac koji je obećao,

misleći da oni imaju vlastite razloge za neprijateljstvo prema Rimljanima. Ali ti su prvaci, a i Tračani koji također nisu primili punu plaću, postali indiferentni, a Perzej je opet pao u tako dubok očaj da je čak molio mir.

ZONARA 9.22

Ali čim je rimski utjecaj slabio a njegov rastao, Perzeja je obuzelo potcjenjivanje i smatrao je da mu saveznici više nisu potrebni; stoga im nije želio dati novac koji je ponudio. Sukladno tome, oduševljenje nekih je splasnulo, a drugi su ga sasvim napustili, pa ga je obuzeo takav očaj da je čak molio mir.

ZONARA 9.24

U isto je vrijeme pretor Lucije Anicije, poslan da vodi operacije protiv Gentija, ne samo pobijedio one koji su bili uz njega nego i progonio Gentija kada je ovaj bježao u Skodru, gdje je bio njegov dvor, i ondje ga zatvorio. Grad je bio sagrađen na vrhu planine i imao je duboke klisure i silovite bujice koje su tekle uokolo, a bio je opkoljen jakim bedemom. I opsada ne bi uspjela da nije Gentije, uzdajući se najviše u vlastitu moć, dobrovoljno krenuo u bitku. Anicije je zatim zagospodario čitavim područjem (...)

FLOR 1.29,1-2

Pošast makedonskog rata obuhvatila je i Ilire, jer su oni služili kao plaćenici kralja Perzeja, kako bi učinili diverziju u rimskoj pozadini. Njih je bez oklijevanja potčinio pretor Anicije. Bilo je dovoljno da uništi Skodru, njihovu prijestolnicu, pa da se oni odmah pokore. I doista, rat je dovršen prije nego što je vijest da je uopće počeo stigla u Rim.

VELEJ PATERKUL 1.9,5-6

Te su godine proslavljena dva druga trijumfa: Oktavijev, koji je kao pretor zapovijedao brodovljem, i Anicijev, koji je ispred trijumfatorskih kola vodio Gentija, kralja Ilira. Kako je neodvojiv pratilac velikog uspjeha zavist i kako se ona drži najodličnijih ljudi, može se vidjeti i iz toga što, iako nitko nije imao prigovora na Oktavijev i Anicijev trijumf, bilo ih je koji su pokušali spriječiti Paulov.

ELIJAN 2.41

Argona (sic!), ilirskog kralja, ubila je zla požuda za vinom, jer je obolio od upale porebrice. I drugi ilirski kralj, Gentije, pio je neumjereno.

BILJEŠKE

- 1 Prijevod antičkih vrela o Gentiju nalazi se na stranicama 22-40.
- 2 Livijevim tekstom služili su se pisci latinskog govornog kruga. Tako su iz druge ruke prenijeli zapravo Polibijeve podatke.
- 3 Dioskorid (*Mat. med.*, 3.31) i Plinije Stariji (*Nat. hist.*, 25.34) spomenuli su samo ljekovitu biljku gentijanu, za koju se vjerovalo da ju je pronašao kralj Gentije. Usp. i STADLER 1910: 1201-1203.
- 4 Osim Gentija, novac su kovali Jonije, Mitil i Monunije. Gentije je kovao u Skodri i Lisu, Jonije u Isi, Mitil i Monunije u Dirahiju. Nakon Gentijeva doba novac kuje Balej, u Rizonu i Farosu.
- 5 O Gentiju kao nasljedniku Pleurata: POL. 32.9,4. Polibije, doduše, ne spominje njihovo krvno srodstvo, ali ih Livije izričito dovodi u rodbinsku vezu (LIV. 44.30,2). Jedan Gentijev brat također se zvao Pleurat (Plator kod Livija, 44.30,2), a sinovi su mu bili Pleurat i Skerdilaida (LIV. 44.32,3). Ta su imena bila tradicionalna u ilirskoj vladarskoj kući, iako su bila vrlo uobičajena i inače među Ilirima. O lojalnosti Pleurata: POL. 21.11,7, 21.21,3, LIV. 26.24,9, 27.30,13, 28.5,7, 29.12,14, 31.28,1-2, 31.34,6, 31.38,7, 31.40,10. O Pleuratu kao najmoćnijem ilirskom dinastu: POL. 21.11,7-8, 21.21,3. O Eumenovim optužbama: POL. 21.11,7-8, 21.21,3.
- 6 O srodstvu Gentija i Skerdilaide: LIV. 31.28,1 (*Pleuratus Scerdilaedi filius*). O raskidanju saveza i ratu s Filipom: POL. 5.95,1, 5.101,1, 5.108,1, 5.110,3; LIV. 22.5,7. O obraćanju Rimu: POL. 5.110,8. O savezu s Rimom: LIV. 27.33,3, 28.5,7.
- 7 To mišljenje zastupa i Robert Kallet-Marx, gostujući profesor na University of Toronto, a i meni se čini prihvatljivim, s obzirom na čitav slijed događaja u Iliriji, počevši od kraja prvog ilirskog rata pa sve do Cezarova doba. Ovom se prilikom zahvaljujem profesoru Kallet-Marxu koji mi je svojim vrsnim poznavanjem prilika na Balkanu u rimsko republikansko doba i jasnim i logičnim izlaganjem pružio dragocjene podatke o slijedu događaja tijekom 2. stoljeća pr. Kr. i uvelike pomogao pri oblikovanju ovoga rada.
- 8 Time je, kako je poznato, uzrokovao rat protiv Rima, takozvani prvi ilirski rat (229.-228. pr.Kr.).
- 9 Stipčević tvrdi da je Pleurat, Agronov otac, koji je vladao oko 260. pr. Kr., bio začetnik dinastije, druge po redu u tim krajevima Ilirije (STIPČEVIĆ 1974: 53). Međutim, jedan je Pleurat posvjedočen 344. pr. Kr. i u ranijoj dinastiji (DIODOR, 16,69,7), čiji je začetnik bio Bardilis (kraj 5. stoljeća pr. Kr.). Iako je ime *Pleuratos* /*Pleuratus*/ *Plator* inače vrlo često u južnim dijelovima Ilirije, u ovom slučaju bilo je i dinastijsko ime (HAMMOND 1966 b: 246 i moja bilješka 5). Tako bi pretpostavljene dvije dinastije bile možda usko povezane i rodbinskim vezama. F. Papazoglu kaže da bi raniji Pleurat mogao biti Bardilisev sin (1967 a: 133), a da je Agronov otac Pleurat možda bio sin Mitila, posljednjeg kralja starije dinastije (1967 a: 144). Prema tome, ilirska kraljevska kuća vladala je možda neprekidno od kraja 5. stoljeća sve do Gentijeve propasti 168. pr. Kr. - dakle, punih šest stoljeća.
- 10 Za *terminus post quem* uzima se 189. pr. Kr., kada je Eumen govorio pred senatom o Pleuratu (POL. 21.21,3) i kada je Pleurat napao južnu obalu Etolije (LIV. 38.7,2-3). *Terminus ante quem* je 181. pr. Kr., kada je Gentije već posvjedočen na prijestolju (LIV. 40.42,1). Najvjerojatnija datacija je 181. pr. Kr. (usp. WILKES 1969: 23 i MELONI 1953: 92).
- 11 Očuvano je desetak primjeraka srebrnog novca Dirahija s legendom na grčkom: *BASILEOS MONOUNIOU*,

- 12 F. Walbank (1979: 377), naprotiv, misli da je gusarenje, ponovo procvvalo osamdesetih godina 2. stoljeća pr. Kr., bilo jasna Gentijeva antirimska djelatnost i da je on uklonio brata Pleurata zato što je ovaj možda bio prorimski orijentiran. I G. Novak (1952: 34-35) vjeruje da su ti gusari bili Gentijevi podanici.
- 13 O histarskom ratu 221.-220. pr. Kr.: APIJAN, *Illyr.* 8, LIVIJE, *Periochae* 20 i 21.16,4, EUTROPIJE 3.7, FLOR 1.26, ZONARA 8.20 (kod DIONA KASIJA). Za ratove protiv Histra usp. ČAČE 1979: 82-88. O događajima 181. pr. Kr.:LIVIJE 40.18,3-4, 40.26. O ratu 178.-177. pr. Kr.: LIVIJE 41.1-5, 41.7,4-10, 41.8,3-5, 41.9,1-3, 41.10-11, 41.13,6-8, 41.14,6. O ilirskim, liburnskim i histarskim gusarima u još ranije doba: LIVIJE 10.2,4: *Illyrii Liburnique et Histri, gentes ferae et magna ex parte atrociniis maritimis infames.*
- 14 P. Meloni (1953: 170) misli da je Livije ovdje uzео podatke od rimskih analista, koji su širili antimakedonsku propagandu.
- 15 Zanimljivo je da postoji i obrnuti slučaj iskrivljavanja potvrđen u prijepisima 'Biblioteke' Diodora Sicilskog (*Bibl.* 15.13). Ondje se navodi LISSON umjesto ISSAN (usp. NOVAK 1937-1940: 111 i 125).
- 16 O brzom Gentijevom porazu: LIV. 44.32,4-5, 45.43,4, APIJAN, *Illyr.* 9, PLUTARH, *Aem. Paul.* 13.2, ZONARA 9.24.
- 17 Za sličnu uporabu veznika *et* usp. Plinija Starijeg (SUIĆ 1976: 189).
- 18 Za tijek pregovora sa stanovnicima Roda: POL. 29.3,7-9, 29.4,7, LIV. 44.23,4-6, 44.23,9-10. Za odluku Roda da ostane neutralan: POL. 29.11,1-6, LIV. 44.29, 6-8. Za savezništvo s Kotisom (Tračanima): POL. 30.17,1-2, LIV. 43.18,2, DION KASIJE, frg. 66, OROZIJE 4.20, EUTROPIJE 4.6,2. Za savezništvo s Galima: LIV. 44.26,2, posredno 44.29,6. Perzej je vlastitom krivnjom izgubio savezništvo Gala (POL. 29.9,12, LIV. 44.26,2, APIJAN, *Mac.* 18.1, PLUTARH, *Aem. Paul.* 9.6 i 13.1), a Eumena iz Pergama nije ni uspio nagovoriti na savez (POL. 29.6,5, 29.9,12, LIV. 44.26,1, DION KASIJE, frg. 66, ZONARA 9.22, APIJAN, *Mac.* 18.1).
- 19 Prema Pliniju (*Nat. hist.*, 3.143), ovo je pleme kasnije uklopljeno u sastav naronitanskog konventa, a živjelo je možda u području južno od hercegovačkih i crnogorskih planina i sjeverno od područja Labeata. O opredijeljenosti Kava vidi i WILKES 1969: 26.
- 20 O posadama u Iliriji: LIV. 43.21,1, 43.23,6. O dolasku novih zapovjednika u Makedoniju i Iliriju: LIV. 44.21,3-4. O jačini Anicijeve vojske: LIV. 44.21,9-10, 44.30,13.
- 21 O Centonovom saznanju da je Gentije na makedonskoj strani: LIV. 44.30,10-11. O Anicijevom saznanju da Gentije napada rimske saveznike: LIV. 44.30,12-13.
- 22 To se vjerojatno može dovesti u vezu s LIV. 45.26,13, gdje se spominju zajednice koje su tijekom rata prešle na rimsku stranu. Radilo bi se, dakle, o Taulantima i Pirustima. Ne vjerujem da se tu mogu ubrojiti i stanovnici Lisa, jer je taj grad bio jedno od Gentijevih glavnih uporišta u ratu. Lis je tada mogao doći u ruke Anicija, ali vjerojatno predajom, a ne dobrovoljno.
- 23 O jačini Anicijeve vojske: usp. bilj. 20; o jačini Gentijeve vojske: LIV. 44.30,6.
- 24 Na temelju LIV. 43.20,2 i POL. 28.8,10. Već je prvo Perzejevo poslanstvo (zimi 170/169. pr. Kr.) bilo dobronamjerno saslušano. Gentije je mogao pretpostaviti što mu Perzej želi poručiti. Gentijeva dobronamjernost prema poslanicima možda je odraz njegove spremnosti da pristane uz Perzejeve prijedloge, ali, kako smo vidjeli, uz određene uvjete. Livije ovdje kaže i da je Gentije imao volju ratovati s Rimljanima - bio je, znači, svjestan neizbježnog sukoba. Godinu dana kasnije opet je pregovarao s Perzejem, ne odustajući od svojih uvjeta (LIV. 44.23,2, POL. 29.3,2). Važno je imati na umu da je čitavo vrijeme inicijativa bila na Perzejevoj strani - Gentije se držao distancirano i oprezno.

- 25 Radi se o Perzijeve uspješnim pohodima zimi 170/169. pr. Kr. kada je, nakon što je pokorio Dardance i pridobio za sebe Tračane i Epirce (LIV. 43.18,3) i tako uzdrmao rimski položaj u tom dijelu Ilirije (LIV. 43.21,1, 44.20,5), istjerao rimske posade iz utvrda u zemlji Penesta (LIV. 43.18,5-11, 43.19,1-13).
- 26 Flor (1.29,1) je Gentija, naprotiv, nazvao Perzejevim plaćenikom, vjerojatno zato što se rat protiv Gentija ionako smatrao samo dodatkom većem i ozbiljnijem ratu protiv Perzeja.
- 27 Događaj koji je neposredno prethodio ili koji se zbivao istovremeno s Centonovim saznanjem o Gentijevu izdajstvu je Gentijev napad na Basaniju.
- 28 LIV. 44.31,13-15. Nije li ipak neobično da se netom pobijedeni protivnik zove na večeru u pobjednički tabor? Usudujem se Anicijevu prekomjernu ljubaznost nazvati jednim od pokazatelja da je Gentije za Rimljane predstavljao ipak nešto više od običnog barbarskog kralja, i u tome vidjeti odraz Gentijeva (dotadašnjeg) prijateljstva i savezništva s Rimom.

POPIS LITERATURE

- BASLER 1969 D. Basler, Nekropola na Velim ledinama u Gostilju (Donja Zeta), *Glasnik Zemaljskog muzeja*, n.s. 24, 1969, str. 5-108
- BROUGHTON 1951 T.R.S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, vol. 1, New York, 1951
- BRUNŠMID 1858 J. Brunšmid, *Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens*, Wien, 1858
- CABANES 1988 P. Cabanes, *Les Illyriens de Bardylis à Genthios*, Paris, 1988
- CASSON 1968 S. Casson, *Macedonia, Thrace and Illyria*, Groningen 1968
- CEKA 1976 H. Čeka, *Le buste du roi Genthios ou une figure de mythologie illyrienne*, *Iliria*, 6, 1976, str. 143-148
- ČAČE 1979 S. Čače, Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 18, 1979, str. 43-125
- DEGRASSI 1954 A. Degrassi, *Fasti Capitolini*, Roma, 1954
- DELL 1977 H. J. Dell, *Macedon and Rome: The Illyrian Question in the Early Second Century B. C.*, *Ancient Macedonia/Arhaia Makedonia*, 2, 1977, str. 305-315
- EVANS 1880 A. Evans, *On Some Recent Discoveries of Illyrian Coins*, *Numismatic Chronicle*, n.s. 20, 1880, str. 269-302
- GRUEN 1984 E.S. Gruen, *The Hellenistic World and the Coming of Rome*, London, 1984
- HAMMOND 1966a N.G.L. Hammond, *The Opening Campaigns and the Battle of the Aoi Stena in the Second Macedonian War*, *The Journal of Roman Studies*, 56, 1966, str. 39-54
- HAMMOND 1966b N.G.L. Hammond, *The Kingdoms in Illyria circa 400-167 B.C.*, *The Annual of the British School at Athens*, 61, 1966, str. 239-253
- HAMMOND 1968 N.G.L. Hammond, *Illyris, Rome and Macedon in 229-205 B.C.*, *The Journal of Roman Studies*, 58, 1968, str. 1-21
- HAMMOND-GRIFFITH 1979 N.G.L. Hammond - G.T. Griffith, *A History of Macedonia*, vol. 2, (550-336 B.C.), Oxford, 1979
- HAMMOND-WALBANK 1988 N.G.L. Hammond - F.W. Walbank, *A History of Macedonia*, vol. 3, (336-167 B.C.), Oxford, 1988

- ISLAMI 1972a S. Islami, Le monnayage de Skodra, Lissos et Genthios, *Illyria*, 2, 1972, str. 379-408
- ISLAMI 1972b S. Islami, L'Etat illyrien, sa place et son rôle dans le monde méditerranéen, *Studia Albanica*, 2, 1972, str.77-103
- MAROVIĆ 1976 I. Marović, Iz numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Splitu, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, 13/11, 1976, str. 221-244
- MAY 1946 J.M.F. May, Macedonia and Illyria (217-167 B.C.), *The Journal of Roman Studies*, 36, 1946, str. 48-56
- MAYER 1957 A. Mayer, Die Sprache der alten Illyrier, Band 1, Wien, 1957
- MELONI 1953 P. Meloni, Perseo e la fine della monarchia Macedone, *Annali delle Facoltà di lettere e filosofia e di magistero*, vol. 20, Cagliari, 1953
- NOVAK 1937-1940 G. Novak, Kolonizatorsko djelovanje Dionizija Starijega na Jadranu, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, 18-21 (Serta Hoffilleriana), 1937-1940, str. 111-128
- NOVAK 1952 G. Novak, Issa i isejska država, 1. dio, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 54, 1952, str. 5-40
- PAPAZOGLU 1967a F. Papazoglu, Poreklo i razvoj ilirske države, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, 5/3, 1967, str. 123-144
- PAPAZOGLU 1967b F. Papazoglu, Politička organizacija Ilira u vreme njihove samostalnosti, *Simpozijum o Ilirima u antičko doba*, Posebna izdanja Centra za balkanološka ispitivanja, 5/2, 1967, str. 11-31
- PAPAZOGLU 1976 F. Papazoglu, O pojmovima "Epir" i "Ilirija" u poznorepublikansko doba, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, 13/11, 1976, str. 197-211
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1964 D. Rendić-Miočević, Ballaios et Pharos, *Archaeologia Jugoslavica*, 5, 1964, str. 83-92
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1965 D. Rendić-Miočević, Prolegomena ilirskoj numografiji, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, 3/1, 1965, str. 77-93
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1966-1967 D. Rendić-Miočević, Ilirski vladari u svjetlu epigrafskih i numizmatičkih izvora, *Historijski zbornik*, 19-20, 1966-1967, str. 295-310
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1969 D. Rendić-Miočević, Neki problemi tipologije i kronologije novca ilirskog kralja Gencija, *Numizmatičke vijesti*, 16 (27), 1969, str. 1-7
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1970a D. Rendić-Miočević, Neki problemi tipologije i kronologije novca ilirskog kralja Gencija, *Numizmatičke vijesti*, 17 (28), 1970, str. 1-10
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1970b D. Rendić-Miočević, "Ionios to genos Illyrios" i novci grčko-ilirskih kovnica na Jadranu, *Adriatica praehistorica et antiqua*, Zagreb, 1970, str. 347-375
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1972-1973 D. Rendić-Miočević, Ilirski vladarski novci u Arheološkom muzeju u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, ser. 3, sv. 6-7, 1972-1973, str. 253-267
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1976 D. Rendić-Miočević, Grci i Iliri na istočnom Jadranu u svjetlu numizmatičkih izvora, *Jadranska obala u protohistoriji*, Zagreb, 1976, str. 185-197
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1985 D. Rendić-Miočević, Novi prilozi pitanju Rhedon-emisija lješke kovnice, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, ser. 3, vol. 18, 1985, str. 45-56
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1989 D. Rendić-Miočević, Iliri i antički svijet, *Ilirološke studije*, Split, 1989
- STADLER 1910 H. Stadler, *Gentiana*, *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Band 7/1, Stuttgart 1910, st. 1201-1203

- STÄHELIN 1910 F. Stähelin, Genthios, Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Band 7/1, Stuttgart 1910, st. 1198-1201
- STIPČEVIĆ 1974 A. Stipčević, Iliri, Zagreb, 1974
- SUIĆ 1976 M. Suić, Illyrii proprie dicti, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja, 13/11, 1976, str. 179-196
- VELIMIROVIĆ-ŽIŽIĆ 1967 O. Velimirović-Žižić, Labeati i Dokleati kroz izvore i arheološki materijal, Materijali IV, VII. Kongres arheologa Jugoslavije u Herceg-Novom 1966, Beograd, 1967, str. 61-64
- ZANINOVIĆ 1966 M. Zaninović, Ilirsko pleme Delmati, 1. dio, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja, 4/2, 1966, str. 27- 92
- ZANINOVIĆ 1988 M. Zaninović, Pharos - od polisa do municipija, Arheološki radovi i rasprave, 11, 1988, str. 35-48
- ZANINOVIĆ 1990 M. Zaninović, Histri i Liburni prema rimskoj ekspanziji, Diadora, 12, 1990, str. 47-64
- WALBANK 1979 F.W. Walbank, A Historical Commentary on Polybius, vol. 3, Oxford, 1979
- WILKES 1969 J.J. Wilkes, Dalmatia, History of the Provinces of the Roman Empire, London, 1969

Z u s a m m e n f a s s u n g

GENTIUS - INTERNATIONALE BEZIEHUNGEN ZWISCHEN ILLYRIEN, ROM UND MAZEDONIEN UND VORABEND UND ZUR ZEIT DES DRITTEN MAZEDONISCHEN UND DRITTEN ILLYRISCHEN KRIEGS

Die Angaben über Gentius sind wenig zahlreich und können überwiegend aus zwei antiken Hauptquellen geschöpft werden: aus Polybius – "Geschichte" und aus der "Geschichte von der Gründung Roms" von Livius. Trotz der fehlenden verschiedenen Angaben in den Geschriebenen Quellen ist Gentius sowohl in den epigraphischen als auch in den numismatischen Quellen zu finden, was eine Seltenheit darstellt, wenn es sich um einen illyrischen König handelt.

Gentius war ein Freund und Verbündeter Roms, obwohl einige moderne Autoren das Gegenteil behaupten. Die zwischen Rom und Gentius bestehenden Bündnisse fanden ihren Niederschlag in einigen Abschnitten von Livius. So erzählt Livius in Buch 42,37 von einer römischen Gesandtschaft, die auf dem ganzen Balkan und an der Küste Kleinasiens Verbündete für den Krieg gegen den mazedonischen König Persäus aufreiben sollte. Decimius, der zu Gentius geschickt wurde, hatte die Aufgabe, an dessen Freundschaft zu Rom zu appellieren. An einer anderen Stelle (42,48) spricht Livius darüber, dass der Prätor Gaius Lucretius Schiffe von den römischen Verbündeten zusammengeführt hat; darunter befanden sich 54 Lemboi von Gentius, keine unbedeutende Flotte!

Obwohl man schon zu Gentius-Lebzeiten dessen korrekten Beziehungen zu Rom zu untergraben versuchte, und zwar durch Anklagen vor dem Senat in den Jahren 180 und 172. v. Chr., ist es Gentius gelungen, sich zu rechtfertigen. Die Autorin der vorliegenden Arbeit ist jedoch der Meinung, dass er im Jahre 170 v. Chr. Issa angegriffen vielleicht auch erobert hat, Issa, das damals auch den Status eines römischen Freundes und Verbündeten hatte, so dass man seit der Zeit von einer Wende in Gentius-Verhältnis zu Rom sprechen kann.

Bis zum Winter 170/169 v. Chr. gab es keine Kontakte zwischen Gentius und Perseus. Perseus schickte damals seinen ersten Gesandten zum illyrischen König, um ihn zu einem Bündnis und Krieg gegen Rom zu gewinnen. Gentius stimmte der Forderung von Perseus erst ein Jahr später zu, nachdem der mazedonischen König seinen, schon bei dem ersten Gespräch gestellten Forderungen nachkam. Er liess sich auf einen Krieg gegen Rom ein, nicht um Perseus, der schon einige Zeit den Krieg führte, zu helfen, sondern um mit Perseus-Hilfe die eigenen Ziele zu erreichen: nämlich den eigenen Machtbereich auf Kosten der Verbündeten Roms im Südosten seines Königreichs (die Städte Bassania, Apolonia und Durhachium) zu erweitern, die eben erst eroberten Stellungen nordwestlich davon (Issa) zu halten und um zusammen mit Perseus die Römer zu schwächen und zu besiegen und auf diese Weise ihre Strafmassnahmen gegen die ehemaligen Verbündeten zu vereiteln. Das Kriegsglück war jedoch den Römern hold, Gentius und Persäus wurden nach Italien in die Gefangenschaft gebracht nachdem sie die Triumph von Lucius Anicius Galus über die Illyrier und von Lucius Aemilius Paulus über die Mazedonier schmücken mussten.

Übersetzung: G. Postl-Božić

